

COMITETUL

Președinte, Ion Kalinderu, membru al Academiei Române.

Vice-Președinte, Sava Șomănescu, mare proprietar, fost senator.

Administrator și Casier delegat, P. Garboviceanu, deputat, director al Școlii Normale a Societății pentru învățătura poporului român.

Secretar, Const. Banu, profesor secundar și inspector școlar.

Membrii: Spiru C. Haret, Ministru, profesor Universitar;

I. Dimitrescu Procop., senator și Primar al Capitalei;

M. Vlădescu, deputat și profesor universitar;

Cristu S. Negoescu, prof. secund.;

Dim. Cecropid, institutor, președinte al Societ. corpului didactic primar.

Censori: C. Alimăneșteanu, inginer de mine;

Preotul econom Const. Ionescu, profesor secundar;

Const. Alexandrescu, rev. școlar.

29432

2923

BIBLIOTECA SOCIETĂȚII

"STEAUA"

BIBLIOTECA PEDAGOGICĂ

29432 2931 No 1

DIN ȚERA BASARABILOR

DE

G. COȘBUC.

142090

INST. DE ARTE GRAFICE „CAROL GÖBL” S-sor I. ST. RASIDESCU

16, STRADA DÓMNEI, 16

1901.

5.436.

ce
at
r-
il,
te
D-
u
a
or
e
i.
t-
e
it
a

I.

Drept de-asupra locului de unde isvoresce Argeșul, frumosul riū pe lângă care s'aū arătat cele dintâi semne de vieță ale stăpânirii muntenesci, se înalță pe granița Ardélului Negoiu, cel mai înalt munte dintre nesfârșita mulțime de munți într'ale căror văi locuesce némul românesc. El întrece Buceci și Căhlăul și cu negurosul său pisc stă ca un uriaș care s'a rădicat în picióre și se uită de-alungul tuturor țerilor locuite de Români, ca să vadă rôtă pe lângă sine némul românesc de pretutindenă.

La piciórele lui se 'ntinde țera lui Negru-Vodă, strimtul șes al Făgărașului, pe care Oltul îl încinge ca un brîu și par'că-l ține lipit de piciórele puternicului munte.

De pe vârful acestui munte, când e vremea

limpede și nu e preă mult sóre ca să-și jóce căldura prin zări, ochiș netrudiți ai omului străbat îndepărtările spre miadă-nópte peste văile Ardélului mai până la marginile lui. Iar spre răsărit vedși până pe plaiurile Buzėului, și mai departe, spre-adînc până unde bănuesci că'n cęta albăstrie s'ascunde liniștita întindere a Mării-Negre, a lacului cel moldovenesc de odiniórá.

Spre apus vedși țera care-a fost cuib al Dacilor celor răsboinicı, Hațegul, cel plin de ruine de cetăți de-ale strămoșilor noștri, pămîntul pe care a stat Sarmis-Eghetusa lui Decebal.

Acest colț de țeră, apėrat de douė părți de munți cu grele trecători și de-oparte cu latul riú al Mureșului, a vedut odată perind un ném voinic de-odată cu regele lui, și-a vedut născėndu-se alt ném, vlăstar din tulpina cea fără de mórte a Romei. Par'că și-acum ți-se nălucesc pe dinaintea ochilor crâncene răsboie de-alungul acestei țeri, și vedși răsărind de pretutindenı Daciı ceı cu pletele lungi, svırcolindu-se ca șerpiı în cuibarul lor când e aprins, încăerare de viteji cu viteji, și fum și flacări de cetăți aprinse și vuet de oștiri și tropote de cai și urlete de femei dace care

s'asvîrl cu copii cu tot în apele Cernii și ale Streiului, în sfintele ape ale némului lor care se stingeà de pe fața pămîntului!

Iar dacă-ți întorci ochii spre miadă-di, veđi departe-departes o dungă albă ca de oțel, pat'că e un fulger care cădënd din naltul cerului a rămas înghețat pe locu-i. Iar până acolo veđi munții cum scobóra și se fac délurii, și se fac coline și se fac în urmă una cu nesfîrșitul șes al Țerii-Românesci. Acolo e Dunărea, și pămîntul până la ea e țera Basarabilor al căror cuib a fost dincolo de Olt până'n munții Severinului. E țera lui Mircea-cel-Mare și a lui Mihaiu, vitézul-vitejilor și dușmanul de mörte al Turcilor, care-a cutreerat țerile ducënd spaimă și perire în nepotoliții vrășmași ai numelui românesc și a priceput prin vitejia lui să isbândescă măcar pe scurtă vreme vecinicul nostru vis, să fim c'un singur Domn noi toți câți suntem un singur ném. Adusese la un loc sub al uii stăpânire Ardélul, Muntenia și Moldova, dar prea mult se luptase cu sabia și prea puțin cu mintea, și nefiind destul pe pază ni l-au ucis mișelesce hainii de vrășmași, până n'apucase să-și întărescă domnia.

De aici, de pe Negoitul, când te uîți rôtă, ce de frumusețe a lui Dumneșeu se vede pînă unde pôte străbate puterea ochiului! Pădușii munți ce se țin unii de alții și 'n dreapta și 'n stînga, cu sate ascunse prin văile lor, și la pôlele lor câmpii pretutindenî, udate de rîuri cu orașe pe marginile lor, și grâul pe câmpii ca aurul topit și revărsat. Ce de pămînt și ce de lume! Și tot acest pămînt, acéștă nesfirșită întindere de pămînt, e locuit de nêmul nostru, al Românilor, și tôte rîurile acestea sunt rîuri românesce, și tôte satele ale nôstre!

Pe-aici au trăit strămoșii nôștri. Eî s'aũ luptat să-l apere și să ni-l lase — și iată, aũ avut pentru ce să se lupte — și nepoți de nepoți aî nôștri pe-aici vor trăi pînă în véc, de-or sci să-l apere și-o vreà Dumneșeu să le ajute.

Și cu tote că de pe Negoitul să vede așa de mult pămînt românesc, acesta nu e nici a decea parte din cât îl avem noi și pe care locuim de vécuri. Noi, popor cu obârșie în adâncimile vremii, am avut destulă vreme să ne înmulțim ca nisipul mării și să ne 'ntindem în laturî cum bătrînul stejar își întinde frunzișul seũ acoperind din an în an tot mai mult

pămînt! Și suntem mulți ca iarba câmpului și ca frunza pădurii, și când suntem așa de mulți, de cine să ne fie frică?

Iată, Ardélul, țară largă cât Muntenia, înconjurată de toate părțile de munți, ca o cetate de zidurile ei. Intr'adevăr cetate, de Dumnezeu făcută și par'că anume dată nouă să ne fie adăpost. Ardélul e închis cu multă putere, de toate părțile, și numai pe ici pe colo poți străbate într'însul prin trecătorile primejdioase ale munților pe câte-o vale cu prăpăstii. Rótă împrejurul Ardélului sunt așezate cele șapte țări ale Românilor, ca un șanț negrăit de larg în jurul cetății.

Spre miază-zi e Muntenia care merge din munte până 'n Dunăre și de-alungul până în Mare. La răsărit e Moldova până în Prut, astăzi, dar mai înainte vreme Prutul o tăia drept în două și Moldova ținea înainte încă mai pe-atâta până în riul cel mare al Nistrului. Partea asta e acum sub stăpânirea Rușilor și se chemă cum a chemat-o din gura noastră Basarabia, adecă țera Basarabilor celor eșiți de peste Olt.

Spre miază-nopte, de-asupra Moldovei, e

Bucovina, cuibul cel vechiū al Moldovenilor, căci la Sucéva în Bucovina erà scaunul Domnilor și-al Mitropoliților din Moldova cea mare de altă dată. Din Sucéva s'a răsboit Ștefan-cel-Mare, fulgerul bățăilor, aprópe cincî-đeci de anī cu Turciī, cu Leșiī, cu Unguriī, cu Tătariī, cu Cazaciī, cu Săcuiī, și a purtat patru-đeci de răsboie în vieța lui și 40 de biserici a făcut după fie-care răsboiū câte una. Domn nebiruit, care a vrut să așeze țera între neastâmpărate némuri străine, cât a trăit nu și-a descins sabia de la briū și erà de-apururi călare. Astăđi țera lui Ștefan, Bucovina, e în stăpânirea Austriacilor care ne-aū luat-o cu sila, căci aū făcut pe Turci să li-o deà, iar Turciī în prostia lor aū dat-o, cu tóte că n'aveaū nici un drept și s'aū apucat să vîndă ce nu erà al lor.

Spre Apus de Bucovina e țera Maramureșului, locul de baștină a lui Dragoș și Bogdan Vodă cei ce-aū descălecat Moldova. În Maramureș, într'acel colț, apărat de munți, s'aū adăpostit Romanii pe vremea urgiei păgânesci ca și în țera Făgărașului și în Banatul Craiovei, și și-aū ascuns aici sub spuză cărbuniī,

Negru-Vodă

sămînța focului, ca s'o aibă la vreme, precum
 aũ avut-o și-aũ trecut-o în Moldova ca s'a-
 prindă focul mare.

Dincolo de Maramureș, pe partea despre
 apus a Ardélului e Crișana, numită așa după
 cele trei riuri: Crișul alb, Crișul, negru și Cri-
 șul repede, și merge până în riul cel lat al
 Tisei pe șesul cel mare al țerii Unguresci.

Sub Crișana, scoborînd până 'n Dunăre, ve-
 cină cu Oltenia noastră, este țera Timișorei,
 numită astăzi Banatul, alt cuib al Românilor,
 căci apërat cum e de munți și de Dunăre și
 însuși el fiind muntos, a fost tot-deauna adă-
 post al Românilor. Și așa cum e vecin cu
 Gorjul nostru și cu Hașegul din Ardél, și sunt
 toate trei colțuri de țera prin munți, aici a fost
 și cuibul lui Decebal și-acelor mai de târziu
 aduși de Traian, într'acest loc a fost o ade-
 vërată și neclintită vatră a Românilor.

Aceste sunt cele opt țeri locuite de Ro-
 mânii. Iar asupra vremii și întimplarea a
 făcut că numai Muntenia și Moldova fac o
 stăpânire românească, Regatul României, iar
 cele-lalte sunt în jugul streinilor. Una, Basa-
 rabia, e sub mâna Rușilor; una, Bucovina, sub

a Austriacilor, iar patru, Ardélul, Crişana, Maramureşul şi Banatul sub a Ungurilor. N'a fost tot-deauna aşà, şi dac-o vreà Dumneđeù, n'o să fie--până 'n veci !

II.

Orî sub ce stăpânire ar fi ȕerile nóstre, noi suntem un singur ném, cu o singură limbă, cu un singur gând şi-un singur dor. Precum eşite dintr'o tulpină, crengile se deosibesc, aşà şi noi, dacà ne numim Oltenî şi Muntenî şi Moldovenî, orî Bucovinenî şi Ardelenî şi Bănăţeni, şi ne deosebim după port şi după graiù, noi tot un ném suntem: mai multe crengi dar o tulpină, un singur stejar. Acelaş pământ ne ȕine, acelaş vînt ne bate, şi când suferè o créngă, suferè întreg stejarul. Dar dacà Dumneđeù vreà şi întîmplările aduc cu sine să veştejéscă o créngă orî alta, vor înverði ele din noù, căci tulpina e sănătósă. Să ne iubim numai noi între noi, ca să ne fie némul unit tot-deauna, şi apoi furtunile vrăşmaşilor pot să vie, precum aù venit aşà de cu nemiluita şi pân'acum, că noi nu ne temem

și nu ne clintim din loc, căci adînci sunt și de sute de vécuri încercate rădăcinele nóstre. Și ne cunosc câmpiile și pădurile și ne cunósce pămîntul acesta de atâta amar de vreme, și-l cunóschem și noi pe el, și apoi suntem mulți Români pe lume, suntem mulți!

De la Nistru pân'la Tisa, ȕice cîntecul. Pe cât e Ardélul de lat, pe atâta dincolo de el spre apus până'n Tisa e pămînt românesc. Spre răsăritul Ardélului, cât de lată e Moldova până'n Prut, tot pe atâta dincolo de Prut e pămînt de-al nostru până'n Nistru. Așa e de la apus spre răsărit. Dacă ai avé un cal fără de splină, ca să pótă fugi într'una nemâncat și neodihnit, ȕi-ar trebui patru ȕile în góna cea mare ca să ajungă cu el de la o margine a pămîntului românesc până la cealaltă. Dar și atunci, numai dacă n'ar fi munți și văi în cale-î și-ar găsi tot-deauna poduri peste rîuri, ca să fugă tot pe loc șes și fără de ocoluri. Dela miadă-ȕi spre miadă-nópte ar fi tot cam aceeași cale, căci pămîntul Românilor e rotunȕit, iar mijlocul ei, cum e osia la róta, ar fi în partea despre răsărit a Ardélului tocmai pe la isvórele Oltului.

Suntem mare neam și mult noi Români, căci afară de câți trăesc pe pământul de care-am vorbit mai sus, sunt Români dincolo de Dunăre, în Dobrogea, care e de curînd numai a noastră — măcar a mai fost acu vr'o cincisute de ani a noastră pe vremea lui Mircea-cel-Mare, dar el a scăpat-o din mîni cînd l'au strimtorat Turcii. De-alungul Dunării prin Bulgaria sunt sate întregi românesce, și pînă către Plevna și mai încolo pînă sub muntele Balcani sunt Români pe ici pe colea. Tot așa prin câte-vă văi ale țerii sîrbesci, apoi Armâni cum își ȃic cei din Macedonia, în țera turcescă spre granițele Grecilor. Aceștia însă sunt ruți cu totul de noi, pentru indepărtarea cea mare.

O să vă puteți închipui numărul cel mare al nostru dintr'o pildă.

Mulți dintre cititori, cari sunt din partea locului, cunosc cât e de lungă șoseaua de la București la Ploesci. Cei ce nu o cunosc, s'o măsore cu gîndul, așa că unui bărbat voinic îi trebuie o ȃi de vară întregă ca să facă drumul acesta, mergînd repede și fără popasuri. Acum, să ȃicem așa că toți Români din lume sunt adunați pe un șes în dosul Bu-

curescilor, și acolo punându-î tot câte opt alătura am face din ei șiraguri dese ca ale soldaților și î-am porni spre Ploesci în zori de ziua. Pe înoptate tot drumul din Bucuresci până 'n Ploesci ar fi un nor de ómeni: cele dintâiu șiruri ar intrà în Ploesci, dar în vremea acesta din Bucuresci ar tot eși șiruri după șiruri. Dacă te-ai putea uita de sus din vèzduh, peste toți odată, ai vedé numai om de om, înaintând mereu, spre șesul de dincolo de Ploesci unde s'ar adunà. Minune a lui Dumnezeu! Pe șosea tótă nóptea ar veni șiruri după șiruri eșite din Bucuresci, fără contenire și fără popas, și-a doua zi tótă ziua, și-a doua nópte tótă nóptea mereu ar sosi în Ploesci, mereu ar plecà din Bucuresci și soseaua mereu ar fi plină de ei, și așa neconținut și-a treia zi, și abià în ziua a șéptea pe înoptate ar intrà în Ploesci cel din urmă șir de opt. Atâția suntem, că pe șoseaua dintre Bucuresci și Ploesci abià am isprăvi de trecut în șiruri de câte opt, în umblet repede, într'o sèptămână întrégă și ziua și nóptea!

III.

Oltul isvorăște aprópe de hotarele Moldevei, de-asupra trecătorii Ghimișului, și curge spre miadă-și pe lângă munții Bacăului și Putnei. Locul cât e 'ntre Olt și munți, e locuit de némul Săcuilor, Dumneđeș scie ce fel de ném, că nu sunt Ungurí curați, măcar vorbesc un-guresce. De multe orí eí aú prădat Moldova, dar și bătae aú mâncat în schimb și de la Domnií munteni și de la ceí moldoveni, mai ales de la Ștefan-cel-Mare și de la fiul sėș Petru Rareș. Săcuii aú fost ușurați de birurí și purtați pe palmă de Mihaiú-Vitézul, când acesta cuprinse Ardélul și se făcú Domn al sėș, și tocmai Săcuii aú fost mișeií carí l aú ucis, intrând nóptea în cortul lui din tabără. Și după ce l-aú străpuns cu sulițile și i-aú tăiat capul, i-aú lăsat trupul batjocorit trei țiele în sóre și în țerină. Capul lui Mihaiú, prin voia lui Dumneđeș, a fost găsit de ai noștri carí l-aú adus în țeră, la Mănăstirea Délului lângă Tîrgoviște, unde stă și astăđi sub un clopot de argint și-l póte vedeà orí-cine. Sfintă rămășiță din cel mai aprig apėrător ai

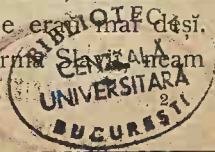
creștinătății! De-apururi fie-î numele pomenit, că, dacă or fi fost Domni de ai noștri și mai bunî de cât el, mai vitéz afară de Stefan-cel-Mare din Moldova n'a fost nici unul.

După ce scapă de Secuii cei pripășiți pe-o parte din munții Românilor, Oltul intră în Țera Bârsei, în țera vestiților oierî cari-și duc turmele peste vară la pășune peste Dunăre în Dobrogea și albesc șesurile cu mulțimea turmelor lor. Româniî din Țera Bârsei sunt de baștină pe locurile acelea, dar a dat și peste ei un neam strein, de-și puțin, al Sașilor, adus de craiî Ungurilor de prin lume, de prin fundul țărilor nemțescî. Sașiî aũ avut cetate tare la Brașov, iar ađi aũ rămas numai zidurile de ea. Iar când aũ venit, acum vr'o șepte sute de anî, aũ găsit pe Români la Brașov, cari trăiaũ pe-acolo de nepomenită vreme. Româniî aũ în Brașov o biserică de acum cincî sute de anî, făcută, se vede, de Mircea cel Mare care cu vitejia lui a speriat împărăția turcescă și a întemeiat puterea oștilor în Muntenia. Mai târđiũ a clădit din nou acéstă biserică Négoe-Voevod, cel ce-a făcut și vestita și neîntrecuta mânăstire de la Argeș, cea cu

zidurile de marmură și cu turlele sucite. El, și după aceea și alți Domni ai Munteniei, au dat moșii mari bisericii din Brașov și-a ajutat-o și într'alte chipuri.

Aici mi se pare potrivit să arăt pe scurt cetitorului doritor de știință ce s'ortă au avut prin vécuri Româniî din țările stăpînite ađi de Unguri.

După zămislirea sa din Daci și din Italieni aduși de Traian, poporul românesc erà una, stăpânit póte de un singur cap, după legile și obiceiurile aduse din Roma, și trăia prin Olenia, Banat și Ardél. Dar după vr'o trei sute de ani au început să năvălescă némuri streine și sêlbaticе din Rêsărit. Atunci s'a stricat stăpânirea Românilor, iar ei s'au risipit prin munți care pe unde-a apucat, prin munții Moldovei, printr'ai Maramureșului, printr'ai Crișanei, departe de matcă. După-ce s'au potolit năvălirile, ei și pentru depărtare și și de gróză n'au mai îndrăsnit să se adune spre mijlocul țerii și la vechea matcă. Și au rămas pe unde-au fost și și-au făcut stăpâniri mititele, numite ducate, pe ici, pe colo pe unde erau mar deși. Și așa, când au năvălit în urma

mai liniștit, ei au găsit gol mijlocul Ardélului și șesurile, și s'au așezat pe ele. De-aceea la șes numele rîurilor și satelor, până adî, sînt mai mult slave, iar la munte românescî. Acest lucru e tot așa și în Muntenia și în Moldova.

Slaviî nu erau sălbatecî, s'alerge ca vijelia cum au făcut Huniî și Avariî și Gepiđiî și cum se mai chiamă némurile ce-au năpădit peste Europa. Ei erau plugari și și-au întemeiat orașe și stăpîniri. Cu vremea, Româniî s'au apropiat de șesuri, și așa ei liniștiți, Slaviî liniștiți, s'au amestecat uniî cu alțiî, mai ales că și legea le era una, căcî Slaviî s'au încreștinat, iar Româniî erau creștinî dintru începutul ȕilelor lor. Româniî câte într'un loc au rămas tot cu stăpînirile lor, într'alte locuri și-au întemeiat stăpîniri împreună cu Slaviî. Și așa au trăit în pace, până au năvălit Unguriî, cari trăiau pe atunci prin Rusia de astădî și s'au pornit de acolo să-și caute o țéră mai bună.

Când au năvălit, cam la 800 de ani de când țérile erau ale nóstre, au găsit dincolo de munți trei ducate mari: unul curat românesc a lui Gelu pe rîul Someșului, stăpînire mare, alte două amestecate de Români și Slavi, unul

în Banat, altul devale în Ardél, către Téra-Ro-
mânéscă. Ungurilor le-a fost mai în cale Gelu,
care și-a adunat óstea, ca să-și apere pămîn-
tul și némul, și s'a bătut cu Ungurii. Dar a
pierdut răsboiul, și bietul Gelu și-a făcut sin-
gur séma, ca și Decebal, de rușine, ca să
nu-și vadă némul supus.

Și nici n'aũ fost supuși Româniĩ din Ardél
cu armele, căci s'aũ bătut înainte cu Ungu-
rii, până în urmă aũ făcut pace de frăție,
așã ca să trăiască lângã olaltã, Ungurii și Ro-
mâniĩ, și să alégã Domn peste ei cu voia obștei,
odată pe un Român, odată pe un Ungur. Dar
credința Ungurului a ținut de joĩ până mai
apoĩ, căci prin câte și mai câte, ba fãgãdueli
ba înșelãtorii, a ajuns să pue Domn saũ Prinț
al Ardélului, numai dintre Ungurĩ. Mai ales
cã Româniĩ, răbdãtori, tot lãsaũ din drepturile
lor. Și veđi acum, Române, cã nu e bine să lași
din drepturile tale, căci în urmă îți dai și capul!

Celora lalte douẽ ducate slavo românesci nici
n'aũ încercat Ungurii să le facã răsboiũ, cĩ
prin încuscrire și fãgãdueli deșarte le-aũ adus
subt supunere cu încetul. Și așã a cãđut Ar-
délul supt cãlcãiul Ungurilor.

Și apoi au început asupra lor și vremile cele rele. Dar încă dela începutul asupra lor ungurescilor, să fac acum șapte sute de ani, mulți dintre Români nevrând să rabde jugul, s'au tras către munți, unii în Maramureș alții către Țera-Românească la Făgăraș și s'au apărut cu armele de Unguri. Aceștia aveau căpeteniile lor, puțină ție, și dregători ai lor, boeri și slujitori ca într'o țară stăpânită de capul ei. La Făgăraș aveau stăpân saș «Duce» cum îl numiau, pe un Basarab, din némul Basarabilor cari stăpâneau pe atunci în Oltenia, trecut dela noi de aici la ei. Iar în Maramureș aveau un Vodă.

Pe atunci la noi numai în Oltenia era o stăpânire mare, dincoace de Olt țera era aproape gólă, că tocmai veniseră Tătarii, pe care i-a abătut Banul Basarab al Olteniei și i-a împins îndărăt din țera sa. Iar în Moldova pe sub munți Români aveau cnezate multe și mitite, căpetenii multe, dar nici unul nu să ridicase dintre cei mulți. Iar către Prut țera era gólă pustiită tot de Tătari.

Și atunci, a dat Dumnezeu că după trecerea Tătarilor, asupra lor Unguri și îndemnat de a-și căuta altă țară, Ducele din Făgăraș, a

trecut peste munți la Argeș și-a întemeiat domnie nouă dintru care se trage domnia cea mare a Țării-Românesce. Și tot așa a făcut unul Dragoș, din Maramureș, că a trecut munții și-a întemeiat stăpânirea Moldovei.

Și așa din asupririle Ungurilor a eșit un bine mare: întemeierea Principatelor Moldovei și a Munteniei cari au fost ursite de Dumnezeu să facă Regatul nostru de astăzi, stat puternic și mare. Și după atâtea vécuri, și după atâtea lupte și suferințe, ne vedem astăzi măcar jumătate dintre noi Români iarăși liberi în Țera-Românească, pe pământul de pe care n'a putut nimeni să ne depărteze vre-odată!

IV.

Iat-o, țera Făgărașului, ducatul lui Negru Vodă Basarabul, care a aruncat sămînța dintru care ne-am născut noi a doua oră! De aici, de pe Negoitul, o ved întrégă. Un șes îngust și lung, apërat de toate părțile, de trei părți de munți și de-o parte de Olt. Bieții Români, cât de bine sciaū să-și caute adăpostul, în care să-și apere de mórte nu vieța lor, ci

limba strămoșilor, legea lor și obiceiurile nemului! Iar că se mutaă aici, ori cine scie unde departe, le erà tot una, căci tot pe pământul străbun și românesc eraă, tot pe moșia lor cea veche. Dar de pe pământul lor nu s'au mutat nică odată.

Mă uit drept în jos spre cetatea Făgărașului. Ce de turnuri și ce de șanțuri împrejurul ei, și ce ziduri grozave! Nu e cetatea lui Negru-Vodă, dar a lui aici a fost. Indată ce a plecat el, să descalice Muntenia, aă și năpădit streinii în ea și aă schimbat-o, măi lărgind-o și dând alte chipuri turnurilor. Dar ori-cum, Negru-Vodă al nostru, de aici, dintre zidurile acestea și-a domnit țera, de aici, a plecat el peste munți la Câmpu-lung.

A rămas a Ungurilor, ca o cetate părăsită, dar cel puțin cuib al creștinătății, căci Turcii cari s'au străduit din răputeri să pue mâna pe Ardél, de multe ori s'au împedecat de cetatea acésta și s'au întors rușinați de sub zidurile ei că n'au putut s'o bată. A măi fost ea de atunci în mâni românesce, când Românul Stefan Măilat acum vre-o patru sute de ani, s'a închis în ea cu cincă mi de ómenî

și s'a răsvrătit cerënd de la Ungurii drepturile Românilor și Domnia Ardélului. Și nu l-aũ putut supune Ungurii, până n'aũ chemat pe Turci într'ajutor, iar Turcii vędënd că n-o să-l pótă bate cu armele, aũ căutat să-l rãpue cu minciuna. Si așa l-aũ chemat afară din cetate, ca să se înțelęgă la pace, și i-aũ jurat pe Mahomet că nu-ı vor face nicı un rău cât o fi sóre pe cer. Mãilat s'a încređut în jurãmîntul Turcilor și a mers în tabăra lor. Iar Turcii l-aũ ospătat tótă ȃiua, dar îndată ce a apus sórele și n'aũ mãi fost pe cer l-aũ prins și legat l-aũ trimes la Țarigrad unde bïetul Voivod al Românilor a murit în temniță.

Mãi este o urmă de cetate a lui Negru-Vodă, pe o muche de dël, tocmaı sub polele munșilor unde e trecëtórea în România, singura din Țera Făgărașului, la satul Bréza. Sunt numai rēmășițe de ziduri pustii și mucede, dar toți Româniı din Țera Făgărașului sciũ să-ți spue că acolo a fost cetatea lui Negru Vodă. Or mãi fi rēmas urme după dînsul, dar dușmanii numelui nostru, Ungurii, aũ căutat să le ștérğă, în ciuda nóstră, ca să n'avem mărturiı, atăt de ura ce ne-o pótă,

cât și de témă că tot ce ne-a rămas de la strămoși ne întăresce inima și sufletul. Ce dovadă mai bună pentru asta am puté să dăm, decât necreștinésca purtare a lor de-acum o sută de ani când ne-aũ ars biserica cea frumósă, de la Sâmbăta-de-sus din țera Făgărașului, pe care o făcuse Constantin Vodă Brâncovénul din Muntenia Domnul pe care l-aũ jupuit Turciĩ de viũ pentru că nu voià să se facă Turc. Aũ ars-o Unguriĩ, sub cuvînt că e cuib al Românilor!

Frumósă e țera Făgărașului! Satele mari, unele pe lângă drumul cel mare de la Brașov la Sibiũ, cele mai multe însă ascunse prin văi și pe sub pólele munților. Iată între ele și Avrigul, unde s'a născut Gheorghe Lazăr cel ce asemeni Domnului Tudor s'a sculat împotriva Grecilor fanarioși cari ne legaseră la ochi și ne-aũ făcut țera de rușine cu mîncătorile lor și cu jaful ce-l făceaũ. Cum a sărit Tudor cu Olteniĩ să scape Muntenia și Moldova de Domni greci și să ne întórcă la matcă, pe cum am să vè spuiũ mai limpede într'alt loc, așa a venit Gheorghe Lazăr să ne aducă carte românescă și să alunge pe Greci din școli. El, și învăța-

Mircea-cel-Mare.

celul s^{eu}, Eliade-Rădulescu, și de aceia spre vecinica cunoșcere a lor li s'a tăiat chipul în pi^{etră} și li s'a pus în vederea obștei pe bulevardul din Bucuresci, de-a dreapta și de-a stânga lui Mihai^u Vitézul.

Iată satul Galații, lângă Făgăraș, unde Ardelenii au avut cel dintăi^u episcop al lor, în ț^{era} lui Negru-Vodă, acum ș^{apte} sute și mai bine de ani. Bieții Români! Erau asvîrliți de vînt în t^{ote} părțile; și unde cădea^u, acolo căuta^u să prindă rădăcină și să facă stăpânire statornică, și erau smulși și iarăși asvîrliți și tot așa, până ce a dat Dumne^{de}u ca rădăcina pe care a prins-o Radu-Vodă în Muntenia și Dragoș în Moldova să fie ve^{ci}nică! Ei orⁱ pe unde erau, mulțumiau Domnului de Sus, de r^{eu}l venit, căci putea să fie și mai r^{eu}, și nu-și uita^u legea nici odată și nici poruncile bisericii. Și se străduiau să aibă popi și episcopi, ca să-ⁱ învețe și să le arate drumul Mântuitorului. În v^{almăș}agul năvălirii păgânilor, când fugea^u din casele aprinse în capul lor, Româniⁱ își lăsa^u vitele să ardă în grajd și averea lor să se facă scrum, căci g^{an}dul le er^a numai să fugă și să-^{și} m^{antue} capul,

dar nu uitaŭ să ieà cu dinșii evanghelia și crucea lui Christos. Fugeaŭ popii și episcopii lor desculți prin înfundăturile munților, cu poporul după ei, dar unde ajungeaŭ acolo făceaŭ biserică, în peșteri și sub brađii munte-lui, și nu uitaŭ să deà lui Dumneđeŭ ce este a lui Dumneđeŭ.

Cu adevărat, minunat popor e poporul Românilor ! Póte de aceea l-a și apărat Dumneđeŭ, că e de minune cum a putut să scape dintr'atâtea nevoi și furtuni ce-aŭ trecut peste el și în mijlocul atâtor némuri păgâne și de apururi lacome de sânge românesc. A fost Dumneđeŭ cu noi ! A fost cu noi, căci noi am fost tot-deauna cu el și nu l'am uitat nici odată. Și n'a avut prin vécuri creștinătatea sótă, n'a avut mai aprig apărător al ei decât pe Români, căci scris-a însuși Papa dela Roma lui Ștefan-cel-Mare din Moldova carte în care-l numia «Zidul creștinătății» și sabie a lui Christos.

V.

Din țera Făgărașului, Oltul trece, printre munții cari închid acéstă țera, pe șesul Si-

biului. Mă uit de alungul lui, peste satele românesce, și trec pe lângă cetatea făcută tot de Sași la Sibiū, ca și Brașovul, și de-odată mi se opresc ochii pe șesul de dincolo de cetate, la Șelimber. Și-mi aduc aminte de odată de cel mai puternic bărbat care s'a născut pe malurile Oltului, de Mihaiū Vitézul!

Și iată șesul înaintea mea, șesul de care a fost legată cea mai frumoasă nădejde a acestui minunat Oltean!

Grozav răsboiū a fost odată pe șesul acesta! Dacă ar fi vrut Dumneșeu, să se sfârșescă cu bine celea cu bine începute, Ardélul ar fi fost astăđi al nostru și o singură țeră cu România, căci Mihaiū-Vitézul îl câștigașe cu puterea oștilor sale la Șelimber. Dar Dumneșeu a întors lucrurile alt-fel și Mihaiū-Vitézul a murit lovit mișelesce pe câmpia Turdeii și cu el s'a stins și nădejdea noastră.

Prințul Ardélului, Andrei Batori care era și mare Arhiereu pe lângă scaunul Papei, făcea mereu încurcături împăratului din Viena. Iar împăratul neputend, de acolo de departe, să ție în frîu pe prințul Batori, s'a înțeles în taină cu Mihaiū Vitézul din Țera-Românescă

și l'a împuternicit să trecă în Ardél și să-l smulgă de sub Batori și apoi să rămâe Mihaiū ca prinț al țerii.

Și așa, într'o tómnă Mihaiū, cu iuțimea sa, trecu munții pe la Brașov și năzuiă spe Alba-Iulia, capitala Ardélului. Când a primit de veste prințul Batori și-a adunat de grabă oștile și a ieșit în drumul lui Mihaiū. Și a patra ȃi, care erà o Miercuri, amândoi protivnicii s'aū arătat unul altuia la Sibiiū. Mihaiū Vodă cu soția sa Florica și fiul său Petrașcu și cu tóte oștile sale se țineà între nisce déluri, pentru că erà mare câmp după curmătură unde puteà să-și ție tabăra. În ȃiua aceea Mihaiū n'a vrut să se bată, și pentru că nu-și scosese tóte oștile de după curmătură și pentru că erà sərbătóre într'acea ȃi, sfântul Luca. Mihaiū s'a prefăcut că vreà pace și a trecut ȃiua aceea, ca a doua ȃi să fie mai gata de bătae.

Iar Ungurii erău înșirați de bătae cu óste mai mare decât a lui Mihaiū Vodă, căci veniseră toți boerii cei mari ai Ungurilor îmbrăcați numai în aur și mătasă. Par'că a rînduit Dumnezeu așa, ca să-i aibă Mihaiū pe toți de-o dată în mână.

Și aũ început bătaia de cum s'a făcut ȃiuă și, aũ ținut-o până la trei după amiază. A prins Mihaiũ acolo mulțime de boierĩ Ungurĩ, pe mulți i-a tăiat cu mâna lui în luptă, și a risipit óstea prințului. Iar prințul după ce și-a vedut óstea risipită, nici n'a mai avut nădejde s'o adunę, ci a fugit în ruptul capului și a apucat prin țera Secuilor către Moldova.

Dar Secuiĩ erau amăriți rēu pe prinț și pe boerĩ că-i asupriaũ tare cu birul, iar Mihaiũ le-a făgăduit ușurare de bir. Drept aceea, când aũ audit Secuiĩ că prințul e bătut și e fugar prin țera lor, aũ început să tragă clopotele și adunându-se s'aũ luat după el. Și l-aũ ajuns într'o strîmtóre de munți, și s'aũ bătut acolo câtă-vă vreme Secuiĩ cu puțintica óste ce eră pe lângă prințul, și aũ risipit-o. Iar prințul a scăpat cu o singură slugă a lui, și așa aũ purces amândoi pe jos prin munți să-și caute scăpare. Pe sub séră aũ ajuns la o colibă păstoréscă și aũ voit să dórma acolo, dar aũ sosit Secuiĩ și i aũ ucis pe amândoi.

Capul prințului Andreiũ l-aũ adus Secuiĩ la Mihaiũ Vitézul. Și a suspinat din adânc Mi-

haiu când a văduț acésta și numai atâta a diș: «Bietul popă, bietul popă!»

Săcuilor însă, care s'așteptaū la o'plată mare, el le-a tăiat capul. Trimis-a apoi și după trupul prințului și l-aū găsit într'un sicriu făcut din scânduri próste și învălit cu frunze. Iar Mihaiū după ce-a intrat în Alba-Iulia l-a îngropat cu mare cinste.

VI.

Iar Oltul curge, curge! Il urmăresc cu ochiū de pe Negoiu, și alunec cu el printre mulțimea de sate românesci, până unde ajunge la munții cari despart Ardélul de Muntenia. Cât de grozave și de înalte se ridică înspăimîntătoarele coste ale acestor munți și de veacuri închid drumul Oltului, iar Oltul de vécuri se sbate și se luptă să-și facă drum printre ele.

Minunată e trecătoarea Oltului pe la Turnul Roșu! Tot așa o trecătoare este și a Dunării din Banat în Oltenia, numită Porțile de fier, dar Dunărea nu străbate munți așa de nalți ca Oltul. Ce de stânci a trebuit să spargă Oltul, până să-și facă loc prin înfundăturile

munților! Câte stânci nu le-o fi mutat din loc, prăbușindu-le de pe coste, pe câte nu le-o fi împins înlăturî, și ce luptă i-a trebuit în scurgerea vremii.

În munți, pe valul lui, stă groznicul turn, care a dat numire trecătoarei. Infricoșat se ridică Turnul Roșu în pustietatea văii ca un uriaș pus de pază trecătorii. E vopsit roșu, de aceea își are numele așa, și l-aŭ făcut Ardelenii acum vr'o patru sute cincî-zeci de ani, pe vremea când începură Turcii a-și întemeia stăpînirea lor la Dunăre. Câte răsbóié a vëdŭt și turnul acésta! Sângele omenesc cât a curs pentru el, ar fi putut să umple matca Oltului și să facă însuși un Olt dacă n'ar fi fost cela-lalt de apă. Spun ómenii că Turnu-Roșu e văpsit cu sânge turcesc, de aceea nu-l spală ploile și vremea.

Prin strîmtórea Turnului Roșu a intrat în Ardél vestitul Impërat al Romei, Traian, cînd și-a adus oștile sale împotriva lui Decebal al Dacilor.

E mult de atunci, sînt aprópe două miș de ani. Noi Români nu eram pe lume; iar prin țerile pe cari le locuim noi astăđi, trăia

pe atunci vitezul popor al Dacilor, stăpânit de regi puternici și deprinși cu răsbóiele. Cuibul lor era în Ardél, în țera numită astăzi a Hațegului, de-asupra Gorjului și-a Vilcei. Aici aveau pe apa Mureșului cea mai puternică a lor cetate, Sarmis-Egetusa, în care ședeau și regii lor.

Și acolea, bucurându-se de frumusețile și de bunătățile pământului, Daciî își întemeiaseră o stăpânire așa de puternică, în cât au îndrăsnit să neliniștescă până și împărăția cea gróznică 'n putere a Romanilor. Cu iuțimea și destoinicia oștilor lor, au ajuns să bată pe Romani mai ales că pe vremea aceea împărății Romei erau slabi de înger și cuprinși de ticăloșie, și s'a întâmplat ce n'ar fi putut să credă lumea : Romaniî cei nebiruiți de care tremurá lumea până la marginile ei, au trebuit să plătescă Dacilor un bir pe fie-care an, ca să-și cumpere pacea dinspre ei.

Dar s'a suit, cu vremea, în scaunul Romei Traian-împăratul, bărbat cu sufletul întreg și cu tótă inima pornită spre vitejie. Și-a venit Traian cu óste asupra lui Decebal, regele de pe-atunci al Dacilor, și l'a bătut, silindu-l să

se închine și să jure că nu va mai face încurcături Romanilor, că nu va ține óstea multă pe lângă dânsul și că va strică tóte cetățile câte le are.

Dar abià s'a întors Traian acasă, și Decebal a început să-și drégă cetățile pe câte le ruinează războiul, să-și adune óste și mai multă și să caute pe la vecinî ajutóre de oști. Și-a venit a două óră Traian împératul, hotărât acum să stingă de pe fața pămîntului pe Dacii cei ce nu se ținuseră de jurámînt. El a venit peste mare și apoi peste țera de astăzi a Sîrbilor, iar peste Dunăre, ca să pótă trece în Oltenia, și-a făcut pod de piatră, cum nu mai fusese pân'atuncea pod pe lume. Și apoi pe valea Oltului în sus, el a răsbit cu 'ntrégă puterea oștilor sale pe la Turnu-Roșu, năzuind spre capitala lui Decebal. Acesta își adunase tóte puterile ce le-avé, căci vedeà el cu cine are a face, și le cumpânise tóte în așa chip că ori să piară el cu 'ntreg némul Dacilor, ori să piară óstea lui Traian și să prăbușescă stăpânirea Romei.

Decebal și-a adunat tótă óstea în valea Hațegului, a dat arme bătrânilor și femeilor, și

averile lui și-ale stăpânirii le-a îngropat în albia râului Streiul, după ce-a abătut dintâiu râul, și-apoi iarăși i-a dat drumul peste comorile îngropate. Și s'a înălțat cumplit Romanii cu Daci, dar Traian le-a spart óstea și-a fugărit-o până la Turda, în mijlocul Ardelului. Aici Decebal a mai încercat odată să dea piept cu Traian, pe câmpia Turzii — acolo unde după cinci-spre-zece sute de ani în urmă a fost omorît Mihai Viteazul. Dar l'a bătut Traian și-aici, și Decebal vedându-și óstea cu totul risipită s'a înjunghiat singur cu sabia sa, căci n'ave la ce să mai trăiască după ce vedu cu ochii perirea poporului său.

Și-așa biruind țera, Traian a așezat óste romană în țerile lui Decebal și-a adus din împărăția lui lucrători de pământ și meșteșugari, ca să facă țeră nouă cu ei, căci locurile rămăsesse pustiite după ce-au perit atâta mulțime de Daci. Și de-aici ni se trage nouă spița nemului. Cei aduși de Traian s'a amestecat și-au trăit în pace cu Daci câți au mai rămas în viață pe-aceste locuri, și din amestecul coloniilor lui Traian cu Daci s'a născut poporul românesc.

Să știți bine acest lucru, că noi sîntem de

o mie și opt sute de ani pe pământul acesta, că noi ne-am luat ființa de popor românesc aici în munții Carpaților și că neclintiți tot aici am rămas în țera moștenită dela moșii strămoșilor noștri. Ca trestia ne-am plecat când aū bătut vânturile mari, și ne-am ridicat tot ca ea, când s'aū alinat vînturile. Aū trecut némurile păgâne, un potop după altul, peste țerile noastre; și când le-auđiam vuetul sosirii, noi ne ascundeam prin munți de gróza lor, dar iarăș ne scoboram, la plugul și la sapa noastră în șes, și ascultam cum se îndepărtéză vuetul potopului încet încet și tot mai departe.

Dómne, cum să nu ne iubim noi Români țera părinților! De opt-spre-đece sute de ani acest pământ a primit ósele atâtor părinți ai noștri. Pe acest pământ am dus-o și noi ca Făt-frumos din poveste, care móre și iarăș învie. Și tot-d'auna înviiam mai frumoși decum am fost, tot mai trainici. Iar apa vie, care ne învià și pe noi ca pe Făt-Frumos, era iubirea de neam, de limbă, de lege și de pământul acesta, era sentimentul Românismului, era urșita lui Dumneđeū care hotărî din veac să ajungem unde-am ajuns!

VII.

Urmele vieței Romanilor și-ai celor dintâi strămoși ai noștri, se ved pe-a locuri până în ziua de astăzi. Mai ales în Banat, în Hațeg și în cuibul de mai târziu al Românilor, în Oltenia. La Celeiu pe lângă Olt, la Reșca, la Slăveni se ved până astăzi ziduri de cetăți.

Iată drumul de piatră dela Turnu-Roșu de alungul Oltului peste Craiova până la Turnu-Măgurele. Așa era obiceiul Romanilor, al biruitorilor lumii, să așternă cu piatră drumurile pe unde aveà să umble oștirea, ca să umble mai repede și fără multă obosélă. Iar pe lângă drumuri să facă cetăți nu numai de scutélă, dar și de isbire. Când vedeți drumul acesta, astăzi pe multe locuri stricat și acoperit cu iarbă, să sciți Românilor, că e făcut de cei dintâi strămoși ai noștri, acum optspre-zece sute de ani. Așa voinici au fost, și așa lucruri făceaū unde puneau mâna, în cât după atâta întunec de ani cu tótă stricăciunea adusă de vreme și de mâna omenéscă, ele și astăzi sunt în ființă ca să mărturéscă vrednicia celor ce le-au făcut.

Drumul acesta legă Dunărea cu capitala țării, cu Ulpia lui Traian, pe care strămoșii noștri o făcură pe ruinele cetății Sarmis-Egestusa a lui Decebal. Tot dela Ulpia lui Traian mai duce un drum prin țera Hațegului în jos și iese prin trecătórea numită Porțile-de-fier la orașul Turnul-Severin. Acest drum s'a păstrat cu mult mai bine; e făcut din lespeđi tăiate pătrate, una ca una, și e lesne să-ı ții urmele. Iar de la Ulpia erau alte drumuri în sus spre inima Ardélului, spre Alba-Iulia și de aici în stânga spre Clujul de astă-đi și în drépta spre munții Moldovei. Ele duceau tot spre cetăți întărite de-ale strămoșilor noștri.

Un lucru de mirare rămas din vremea veche este Valul Troianului, sau numit alt-fel Brazda lui Novac. Acesta e un șanț adânc cu pămîntul rădicat spre laturea de către Dunăre, și de bună sémă e făcut pentru apărare. El începe de lângă Dunăre dela Cerneți și trece de-alungul Munteniei ținându-se cam pe sub pólele colinelor, până la Galați, iar de aici peste Dunăre din colo merge înainte până în apele Nistrului.

Ómenii spun, că acéstă «brazdă» uriașă a

făcut-o orî Novac cel vestit care a tras-o cu plugul, orî Traian împăratul care a fost uriaș și-a tras-o cu sulița. Aceste sunt vorbe deșarte căci uriași n'au fost nici odată pe lume, așa ca să pótă trage cu plugul orî cu sulița o brazdă ca asta. Intr'adevăr ea este o muncă uriașă, dar nu de uriaș, căci mulți ómenî și multă vreme au trebuit să sape ca să facă un șanț așa de lung. Dar n'au făcut-o strămoșii noștri, ei póte au găsit-o făcută gata de Daci, și după cum se vede ea despărțiã partea delurósă de șes și apèrà țera despre Dunăre.

Un lucru minunat a fost podul pe care l-a făcut Traian peste Dunăre, când a venit a doua óră cu tótă mânia asupra Dacilor. Aprópe de Severinul nostru, pe malul Dunării se află o bucată mare de zid fórte vechiú. Aria lui este legată de alt zid puternic a căruia temelie, neîncetat mâncată de isbirea valurilor, are astăđi abiã a đecea parte din grosimea ce-a avut-o, și cu tóte acestea nu se surpă, așa de cu-tărie este clădit. Pe cel-lalt mal al Dunării, în Serbia, se află tot așa un zid și un părete vechiú, la fel cu acest de la noi și unul în fața altuia. Când scade Dunărea, se

Traian.

Decebal.

véd de-alatul riului vîrfurile stîlpilor pe cari a stat podul. La căpătâele podului aũ fost cetăți puternice în cari străjuiaũ soldați și apăraũ podul. De podul acesta nu se puteaũ minuna destul ceĩ ce l'aũ vėđut, că deși Traian împėratul a făcut în vieța lui și alte lucruri minunate, totuși acest pod întrecea cu mult tóte cele-lalte fapte ale lui. Podul avé douė-decĩ de picióre, de piétră cioplită, și depărtarea de la unul la altul erà de 170 de urme. Iar stîlpii eraũ uniți cu bolte, și înalțimea lor, fără de temelia din pămînt, erà numai în apă de 150 de picióre, iar lățimea lor de 50. Cheltuiála aceluĩ pod póte fi necređută, dar mai mare mirarea e că a fost făcut tocmai unde riul are mai multe vîrtejuri, iar albia îi este noroiósă și locul îngust în cât nu s'a putut abate riul pe aiurea, pe vremea lucrării. Meșterul care a cărmuit lucrările a fost unul numit Apolodor, și e de minune cum a putut să lucreze sub apă.

Acest pod așa de trainic clădit ar stà póte și astăđi, dacă nu l'ar fi stricat mânia omenească, pentru-că isbirea valurilor și vremea cea multă nu l'ar fi putut răpune.

Dar când aũ început să năvălėscă păgăniĩ

de peste Dunăre în Dacia, l'au stricat însuși strămoșii noștri pentru că se temeau că nu-l vor pute apără și ast-fel vor trece mai lesne păgâni la ei.

Până la Traian nimeni de când se pomenesce, n'a făcut pod peste Dunăre, cu toate că au mai trecut oști peste Dunăre în țările noastre. Odată, cu vr'o trei sute de ani înainte de Christos, a venit pe-aici Darie împăratul Persiei, și a voit să supue pe Sciții ce locuia pe-atunci prin Moldova. El și-a făcut numai pod plutitor și n'a putut bate pe Sciți. Insuși Alexandru-cel-Mare, pe care-l sciți din Alexandria, a trecut Dunărea și-a umblat prin țările noastre de astăzi, dar pod nu și-a făcut.

Se mai spune prin cărți că un împărat creștin din Țarigrad — cu mult înainte de-a veni Turcii pe unde sînt — ar fi făcut un pod peste Dunăre, pe la Turnu-Măgurele pe unde am avut și noi Români pod plutitor la 1877 când am biruit pe Turci la Plevna.

Turcii de câte ori treceau cu oștile, își făceau pod pe luntri. Lui Mihai Vitezul și lui Mircea când au trecut să ducă spaima în țera

turcască, le-a făcut Dumnezeu un pod firesc, căci în anii aceia înghețase tótă Dunărea.

Strămoșii noștri aũ făcut cel dintâiu pod stătător și clădit cu mult meșteșug peste Dunăre, și scris a fost că după opt-spre-dece sute de ani strănepoții lor să facă al doilea pod, tot așa de minunat și de trainic. Eũ înțeleg podul ce s'a făcut în ȃilele nóstre și ale vitézului nostru rege Carol, la Cernavoda. Mare lucru e podul acesta și o minune a lumii ! E așa de înalt, de-asupra apei, încât pot trece pe sub dînsul cele mai grozave corăbii. E lung de șapte sute cincî-ȃeci de metri; și stă pe patru stîlpi de câte-o sută de metri. Stîlpii sunt înfipti în pămînt până la o adîncime de 20 de metri, cam la vr'o 40 de metri ei staũ în apele Dunării. In tótă lumea astăȃi numai un singur pod mai este făcut cu mai mult meșteșug și mai cu îndrăsnéȃ lucrare, decăt al nostru.

VIII.

Să ne întórcem de la Dunăre iarăș la munți și să urmărim cursul Oltului, de cum intră în

pămîntul Țării-Românesci, căci vom sosi noi iarăși cu el alături la maica noastră Dunărea.

La munți! La stînga ai Făgărașului, la dreapta ai Gorjului. Vecinic locaș al libertății și-al numelui românesc, până unde n'ați pătruns, cătând statornicie, nici odată dușmanii cari ați cutropit șesurile!

Ați vădut munții aceștia multe în viața lor și-ați răsunit câte-odată de vuet de arme și de urlete de dușmani ce periați sub măciuca de fier a Românului! Grozave țile-ați ajuns pe vrășmașii ce-ați îndrăsnit să vină până pe aici! Iată, pe la Severin se vede intrînd o oște străină de ostași cu pene de vultur pe coiful de argint, toți în zale de-oțel, și mulți ca brații dintr'un munte. E oștea Craiului unguresc Carol Robert, însuși craiul vine în fruntea grózniceii armate. Vine înaintînd fălos și încređut, ca pe pămîntul lui. El are de gînd să bată pe Vodă Alexandru Basarabul și să-l scótă din țeră cu tot némul românesc, pentru-că nu i se cade unui Craiu așa de puternic să sufere neam străin pe pămînt unguresc!

Némul străin eram adecă noi, iar pămîntul cel unguresc era Țera-Românescă, era mai ales

Oltenia. Asta se întâmplă la vr'o patru-șeci de ani după scoborîrea lui Negru-Vodă din țera Făgărașului, pe-atunci pe la începutul domniei românesce, când Ungurii țineaă că țera lui Negru-Vodă e ungerescă, pentru-că el din țera ungerescă a ieșit.

Și iată, nepotul lui Negru-Vodă, Alexandru Basarab care stăpâneă țera pe-atunci, scrie regelui unguresc «și-l rógă să se întórcă în pace și să se ferescă de primejdi, că de vor veni mai încóce, nu vor scăpă de ele». Sumețul craiă a rîs și cu trufie a răspuns solilor : «Așă să-î spuneți lui Basarab, că el este păstorul oilor mele și dacă s'a ascuns în munți, am să-l scot de barbă din vizuina lui.»

Și a întrat craiul printre munți. Și iată, ajungînd cu óștea lui cea mândră într'o vale strîmtă și închisă de rîpi înalte, de-odată vede că valea este umplută tare de Români pe mai multe locuri. Iar de-asupra, pe culmile rîpilor se ved umblând Români și răsărind tot mai mulți și încep s'arunce săgeți în óștea craiului. Craiul, neputînd înaintă de cei ce-î astupă drumul, se întórc și vede cu gróză că la spate îl așteptă Vodă Basarab cu óste. De sus plouă săgețile

în fundul văii; caii n'aũ unde să se misce, și cad cu călăreții cu tot de tóte părțile. Nicĩ să fugă nu pot pentru umplutura de amêndouă părțile, nicĩ nu pot să se urce la Români pentru rípile cele drepte, și cad acolo tocmai ca pescii 'n plasă. Cad prinții cei puternici de-avalma cu oșteniĩ de rînd, cad tineri și bătrâni, ținênd acêstă prăpădenie de Sâmbătă până Marți.

Și prins-aũ Româniĩ multĩme de Unguri, luat-aũ arme și vestminte scumpe, și aur și argint și vase scumpe, și multe lăđi cu bani și mulți cai înșelați și tóte le-aũ dat lui Vodă Basarab. Iar craiul unguresc schimbându-și hainele și armele cu o slugă a sa, abia a scăpat cu fuga și nu s'a oprit până 'n scaunul sêu din Buda. Și i-a trecut și lui și Ungurilor pofta să mai intre în Țera-Românescă!

IX.

Nu sciũ dacã mai avem unde-và pe pãmîntul românesc un loc mai frumos prin sãlbăția lui decãt valea Oltului la intrarea lui în România. Când vii din Ardél, cu cât te apropii de Turnul-Roșu, cu atãta valea Oltului se strim-

téză și frumusețea locurilor te uimesce și te 'nspăimîntă.

Oltul face cotituri într'una și spumegă cu mânie isbindu-se de stânci, iar vuetul lui umple pădurile. Une-orî ți se pare că se 'nfundă, căci nu veđi nicăiri loc de ieșire; în fața ta munte, în spate munte, iar pe de lături gròzavele stânci staū să se 'mpreuneze peste tine. Dar Oltul cotesce, și 'n fața ta se deschide privelisce nouă. Un pâriū pe care-l treci cu picioarele, și el e înfiorător când se sbate printre stânci, dar un riū așă de puternic ca Oltul!

Pe la Rîul-Vadului, drumul în cotiturile sale ce urmăresc pe-ale Oltului, se ridică până la o înălțime înspăimîntătoare de-asupra rîului—une orî cu patru sute de metri. Aninat păr'că pe cóstele repeđi, drumul șerpuesce îngust și primejdios pe de-asupra văii, în fundul căreia se rostogolesc apele puternicului riū ca un balaur uriaș ce se sbate de vécuri. Singurătatea locului, cu pădurile pline de sgomotul asurđitor al rîului, și prăpăstiile lui, ar fi un chin pentru călător, dacă ar ținé într'una. Dar unde să lărgesce valea și Oltul se mai astîmpără, ochiul îți rămâne nesăturat de tă-

cuta frumusețe a văii. O tablă de marmură la Căineni spune că drumul pe-aici e făcut de Austriaci. Intr'adevăr ei l'aũ făcut acum 200 de ani, când biată Oltenia nóstră a fost dată de Turci Austriacilor cari aũ stăpânit-o vr'o douăzeci de ani și atâta aũ jefuit-o, în cât a rămas și vorba «De când cu Nemții cu códá», adecă de ostașii lor cari purtau pěr lung și 'mpletit ca códa femeilor. Se mai spune într'acea tablă de marmură de «vechea trecere» a Olteniei sub stăpânirea Austriei. Și parcă și Oltul rîde de vecinicia Austriecilor care a ținut douăzeci de ani!

Până la Râmnicul-Vâlcei, cale de-o ȕi cu picióarele, Oltul se tot sbate printre stânci. Une-orî valea e așa de îngustă, încât Oltul o umple din deal în deal, și poți să arunci cu piatra peste el. Pe la mănăstirea Cornetului valea se deschide și locul sc face din ce în mai frumos. Dar după scurtă cale valea se strimtéază iarăș, Oltul începe să facă cotituri printre stânci uriașe. Acum nu mai veđi copac, nu mai veđi flóre, nu veđi iarbă și fi-orî te cuprind de atâta pustietate a văii. Apele se sbat în vârtejuri, și la locul numit

Clopotul, e o fierbere și o svîrcolire de ape închise între stânci, încât par'că le pórta puterea ladului. Acì e locul cel mai primejdios al Oltului pentru plute. De mult de mult odată, așa spun ómenii, ar fi căđut în adâncimile rîului un clopot mare și făcut anume pentru episcopia din Râmnicul-Vâlci, și de sute de anî se sbate ast-fel apa peste dînsul.

De aici Oltul trece pe lângă monastirea Turnului, care stă pe-o stâncă înaltă și gólă, de nu te poți urca la ea decât cu picióarele. Trece pe lângă «masa lui Mihaiú-Vitézul» o lespede mare și rotundă — despre care spun ómenii că ar fi adus-o oșteniú vitézului Vodă și aú așezat-o acolo și că pe ea a cinat Mihaiú cu căpitaniú sêi, când a trecut cu oștile sale ca să bată Ardélul. De aici Oltul mai face câte-và cotituri și s'apropie mereú de mucedele ziduri ale mănăstirii Cozia și le-ajunge în urmă, isbindu-se cu sgomot de stânca pe care stă puternica cetate a lui Mircea-cel-Mare.

X.

Cetate, nu mănăstire! Cel ce-a întemeiat-o avé mai mare grijă de a pune piedeci în

drumul vrăjmașilor noștri, decât a face locașuri de rugăciune.

Pe vremea lui Mircea-cel-Mare, care a făcut Cozia, țera noastră încă nu era bine întemeiată. Sîrbi și Bulgarii o nelinișteau de peste Dunăre, Ungurii o supărau mereu de peste munți, și iată că începura să s'arate cele dintâi oști ale Turcilor la Dunăre și amenințau creștinătatea. După puțină vreme Sîrbi și Bulgarii au și căzut sub stăpânire turcască. Mircea, domn tînăr într'o țară tînără și fără oște temeinică, s'a apucat să-și facă de tôte. El a împărțit țera în județe și le-a dat povățuitori, și a făcut oște statornică, multă și pusă sub căpitanii, tot lucruri care până la el n'au fost. Dela el a început țera să fie așezată. Și e lucru de înțeles, că grija lui cea mare a fost să aibă cetăți de unde s'oprească pe dușmani și unde să se tragă el la vreme de primejdie.

Capitala țerii era pe atunci la Târgoviște, iar domni năzuiau să-și adune puterile pe lângă Olt și pe sub munte. Acolo le era forțărea cea mare. Spre Olt s'a tras și Mircea când l'au năpădit Turcii, spre Olt s'a tras Mihai Vitezul când n'a mai avut puteri de

luptă cu oștile Sultanului, iar noi, în ȕilele lui Carol-Vodă, la Olt ne-am îngrămădit oștirile când am început rășboiul la 1877.

Și așa Mircea, ca să apere trecătórea Ol-
tului, a făcut cetățuia de la Cozia, iar pentru
apărarea trecătórii Vulcanului și a văii Jiului
a întărit Tismana. Póte că și la Sinaia a făcut
cetățue, ca să apere valea Prahovei și trecătó-
rea dela Brașov, iar pe urmele cetățuiei lui s'a
rădicat mai târđiú mănăstirea de un boer Can-
tacuzin.

Trecătórea cea mai lesniciósă a Turcilor a
fost tot-déuna pe la Giurgiu. Aici aveaú însă
ai noștri o cetățue, rămasă încă de pe vremea
Romanilor, și numită Sfíntul Gheorghe. Pe
asta aú pus mâna Turcii mai târđiú; acesta și
cetatea Turnului-Măgurele aú fost cele dintâi
petece de pămínt românesc pe care ni le-aú
luat Turcii, iar mai târđiú ne-aú luat Giurgiu
íntreg și Brăila. Acestea aú fost singurele trei
orașe turcesci pe pămíntul țerii românesci,
aici și-aú făcut ei și biserici de-ale lor, pentru-
că pe pămíntul nostru n'aú avut nicăiri voe
să-și facă moschee și nu și-aú făcut.

Numai după ce-a căđut Giurgiu în mâni tur-

cescî, s'aũ gândit domniî sã mute capitala de la Tîrgoviște la Bucurescî, ca sã fie mai aproape de Turcî. Ce inimã erã în ei ! În loc sã fugã de primejdie, se apropiaũ de ea și-și făceaũ cuibul în fața dușmanilor, ca sã pôta sãrî mai iute asupra lor ! Și cine erã mai în stare sã fie așa de îndrãsnet, sã-și lase scutitele locurî de sub munți și de la Olt și sã-și înfigã tabëra tocmai în ochiî dușmanilor ? Cine altul, de cât neastâmpãratul suflet cel fãrã de témã și brațul cel fãrã de greș al nostru, Mihaiũ Vitezul ! De la el aũ rãmas Bucuresciiã capitalã neschimbãtore a Țëriî Romãnesci.

Înainte de Mihaiũ, cu douë sute de ani, gemenele saũ întru îndrãsnelã și pricepere la ale rãboiului, Mircea-cel-Mare, își făcuse cetãțue la Bucurescî, Curtea-Veche, care s'a numit așa mai târziuã cãci într'însa ședeauã Domniî.

Nici Mircea nici Mihaiũ, cei mai vitejî doi Domni ai Muntenilor, n'aũ fost bisericosi, pentru cã sufletul lor erã întors numai spre rãbõe. Alți Domni mari ori aũ cumpãrat pacea cu bani, ori aũ avut noroc sã aibã pace, dar Mircea și Mihaiũ n'aũ vrut sã deã rãgaz dușmanilor nici o clipã, și nici n'aũ cãutat rãgaz

din partea lor. Tot așa Ștefan-cel-Mare al Moldovei, trăsnetul răsbóielor; numai că el, având lungă domnie, a făcut și biserici multe.

Acestea vi le-am spus numai pentru luminarea minții, ca să pricepeți cele spuse mai înainte și cele ce le voi mai spune, ca să știți întru câte chipuri s'aũ nevoit Domniĩ noștri să-și apere țara și némul. Am de gând să vi le spui mai cu de-amănuntul într'altă carte, pentru ca acum m'aș fi ținut numai de-ale Oltului, de-aceea mă întorc la cetățuea Coziei.

XI.

Cetățuea e clădită pe un sghiab de stâncă ce ese de-adreptul din matca Oltului. Astăzi nu e cum a fost dintru început, căci multele schimbări aũ prefăcut-o cu totul. Clopotele pe cari e scris numele întemeietorului ei, a lui Mircea, aũ fost duse de aici la Curtea-de-Argeș, iar odórele și lucrurile de preț la Episcopia din Rîmnic.

Astăzi își târăsc amarul într'însa făcătorii de rele, dar întru câtă mărire străluci ea odată pe când erà cea dintâi mănăstire din țeră! Mu-

cedele ziduri n'aũ păstrat nimic de cât amin-tirea trecutului și două morminte cari ascund sfintele óse, sfinte de apururi cât or fi Ro-mâni pe lume, ale lui Mircea și ale mamei lui Mihaiũ Vitézul.

La drépta, cum intri în biserică, se vèd a-mândouă mormintele. Mircea, întemeietorul Țe-rii-Românesci, biruitorul Turcilor și vitézul cel nenspăimîntat, iar alături mama celui mai cum-plit dușman al legii turcesci și al celui mai îndrăsneț apărător al țării!

Cât de frumos ar fi fost să-și dórmeã veci-nicul somn alături acești doi Domni de-un su-flet și de-o fire: Mircea și Mihaiũ! Eĩ doi, lucéferii Țerii-Românesci și spaima de veci a Turcilor! Unde-am fi putut ridica noi altar mai sfînt, pe pămîntul întregului ném al nos-tru, decât la Cozia de-asupra mormîntului a-cestor doi viteji? Altar al némului, la care să s'adune întrégă suflarea românescă de-apururi ca să se róge pentru eĩ și din faptele lor să 'nvețe iubirea de ném și de țeră! Frumos ar fi fost! Dar vrut-a Dumneđeũ, ca Mihaiũ să mórã ucis pe pămînt străin, iar capul să-ĩ zacă într'o parte, iar trupul într'alta. Dar totuș e

înălțător gândul, că dacă nu Mihaiu, cel puțin mama lui zace alături de Mircea, și așa a voit ursita nemului nostru că privind aceste morminte să ne-amintim de-odată de cei mai glorioși Domni ai Românilor.

Biata Tudora maina lui Mihaiu! Când a văzut pe fiul său pornind răsbóie în țéră străină, par'că a simțit că n'o să-l mai vadă și a intrat în mănăstire. Și i-a venit vestea acolo, că fiul ei a pierdut și războiul și viața și că zace nengropat în țéră străină, și-a murit biata de supărare. Fericită ne ești tu, Tudora, căci al tău a fost cel ce fu mândria și scutul de apărare al nostru al tuturor, și căci dormi alături de cel ce-a fost la vitejie și la minte de-opotrivă cu fiul tău!

De câte ori ósele tale, Mirceo, tu Domn iubitor de răsbóie, nu vor fi tresărit în mormînt, auzind vuet de oști pe lângă Cozia ta! Căci de cincî sute de ani, de când ești tu mort, câte oști au trecut pe lângă tine, cât sânge omenesc a stropit zidurile cetății tale! Și sub zidurile ei, și 'ntre ziduri, și până 'n sfîntul altar al bisericii, s'aũ văduț încăerări de om cu om, și capete bolborosind în sânge cald

Mihaiü-Vitézul.

s'aũ rostogolit pe lepedea sub care-ți zac
ósele ! Trecut-aũ și Turci, și Nemți, și Un-
guri, și Ruși, și Greci cu oștile lor pe la Cozia,
și multe lupte s'aũ dat împrejurul ei.

Ce de vaete ți-or fi tulburat somnul tãu,
când pătrundeaũ Turcii în cetatea ta, pe urma
bieșilor Români, fugiți de gróza lor. De câte
orí n'aũ intrat Turcii în ea și-aũ măcelărit
fără alegere bătrâni și copii, bărbați și femei,
pângărind locașul Domnului și-al tãu!

Cât de 'ngrijat vei fi fost tu atunci, când
în mijlocul frãmântării tale și a grijei despre
partea Ungurilor, ai auđit de-odată că un nou
ném de păgâni s'a arėtat pe lume, Turcii;
că împărăția cea mare a Grecilor a căđut strivită
sub iataganul acestor necunoscuți până atunci,
dușmani ai crucei, că împărăția Sîrbilor a căđut
și ea, și că oștile turcesci sunt la Dunăre și a-
cum vor nãvăli ca potopul să te 'nece și pe
tine ! Atunci Ungurii speriați de noul păgân aũ
uitat dușmănia lor și împreunând oștile lor
cu ale tale și cu ale Sîrbilor, ați trecut Dunărea
cu toți frășesce, ca creștini, să puneți pie-
dică puterilor Sultanului. Și v'a bătut Sultanul,
atâta putere avė, și v'a bătut și a doua óră

când v'au venit și Poloniî și Francezii într'ajutor! Sărmană creștinătate, ce furtună se vedé venind! Și mai ales ție, bietule Mircea, ce ți se pregătià! Tu erai cel mai în calea Sultanului și cât erà el de mânios pe tine, că ai încercat să-l opresci în drum și cum îți urà el numele tău de creștin!

Și a venit Sultanul Baiazet, cel numit Fulgerul, cu óste cãtã frunză și iérbă, ca să-ți stingă de pe pãmînt némul pe care-l stãpãnea și țera Basarabilor tăi s'o pue sub cãlcãiul lui! Ce te gândeai tu, Mircea, atunci? Dar sufletul tău erà mare și se 'ncredeà în Dumneđeù. Ai lãsat pe Sultan s'alerge prin țérã, prãdând, și tu te țineaï pe urmele lui, prin pãduri și prin vãi. Și când ți-a venit la îndemãnã, pe apa Ialomitei, la Rovine, l'ai isbit fãțis și cu așã putere, că óstea cea mare a lui s'a risipit ca pléva. Și fugeà Sultanul cu turbanul cãduț și cu briul descins, și tu pe urmele lui! Și i'ai gonit din urmã, ca lupul turma de oi și i'ai ajuns la trecãtórea lor la Giurgiu și numai Iadul știe cãtã mulțime de Turci a perit acolo de mâna ta. Și-au vëduț Turciï, că este și între creștini cine să-i învețe minte, pentru

că tu ai fost cel d'întâiu Domn creștin care a bătut pe Turci. Iar ósele lor adunate la Giurgiu le-ai adus în București, așa de multe de-ai făcut colină peste ele, iar pe colină ai clădit mititica biserică a lui Bucur, care stă și astăzi.

Și nu ți-au putut ierta nici odată Turcii nelegiuirea ta că i-ai bătut cu atâta rușine și că spre batjocură le-ai pus ósele sub cruce, ca să le vadă de câte ori vor trece prin țeră. Nu ți-au putut iertă, și când au putut pătrunde și ei până la ósele tale, la Cozia, și le-au desgropat și le-au scormonit, ți-au împușcat icónele din mânăstire, au scos ochii sfinților zugrăviți pe pereți, găurindu-i cu ia-taganele, cum se vede încă și astăzi, și în urmă ți-au aprins mânăstirea, ca să-ți ardă cui-bul cu óse cu tot. Dar n'a voit Dumneșeul părinților noștri...

XII.

Afară de Cozia, mai este încă în Oltenia o mânăstire în care sunt înmormîntate ósele unui mare Domn al țerii, Arnota, de pe va-

lea Bistriții. Domnul îngropat într'însa e Mateiș-Vodă Basarabul. Acest nume încă nu l-am pomenit până acum în cartea noastră, dar vrednic este să fie pomenit de-apururi.

Mateiș n'a fost fiș de Domn, ci numai boer din țera Oltului, dar din vișta cea strălucită a domnilor Basarabi. Pe vremea aceea, Greciș umpluseră Țera-Românescă și așa s'aș purtat că aveaș în mână și domnia și boeriile și școlile și mânăstirile, nășuind să stórcă țera și să facă averi mari pe cari să le ducă în țera lor. Nu mai încăpea Românul nicăiri și nu se mai puté înviri de Greciș.

Țera gemea așa pe tăcute când s'aș rădicat Olteniș, cari voiaș să fie Româniș în țera lor și românescă să le fie și domnia și biserica. Iar în fruntea lor a stat Mateiș, care a dat jos din scaun pe Domnul de pe atunciș care eră dat pe partea Grecilor. Boeriș aș ales apoi Domn pe Mateiș.

Cât a domnit, și a domnit mult, străduința lui Mateiș a fost să facă școle și bisericiș. A purtat și răsbóie cu Turciș și-a biruit, căci eră vitéz din fire.

El a fost cel dintâiș Domn care a tipărit

cărți românesce și a dat cea dintâi lege scrisă, căci până la el judecățile se făceau numai după obiceiurile apucate și dreptatea se împărția după voia Domnului. În biserică se făcea slujbă în limba sîrbescă, și nici Mircea cel Mare, nici Mihaiu, nici Négoe cel bisericos care a făcut mănăstirea de la Argeș, nici Radu cel-Mare care a întemeiat episcopiile noastre, nici alți Domni nu s'aun gândit să scótă din biserică limba Sîrbilor, pe care Românul nu o înțelegea. Iar cu asta Mateiu-Vodă și-a făcut nume de laudă între noi pentru vecii vecilor, că ne-a scăpat de închinarea sîrbescă și ne-a întors la limba părinților noștri.

Mateiu parte a clădit din nou, parte a reînnoit patru-șeci de biserică și mănăstiri, așa încât stă alături cu Ștefan Vodă al Moldovei care tot patru-șeci de biserică a făcut.

Iar Arnota a făcut-o Mateiu deeft mulțămire lui Dumneșeu că a scăpat de nisce Turci cari îl căutaun să-l răpue vieța. Pe atunci eră baltă cu stuf pe acolo, și Mateiu s'a ascuns în stuf. Balta a secat-o, apoi a ridicat și a netezit locul, și-a pus altarul mănăstirii tocmai acolo unde a stat el pitit în baltă. Așa spun ómenii.

Dintru 'nceput Mateiū a fost îngropat la Mănăstirea Délului lângă Tîrgoviște, dar mai târziu i-au mutat ósele la Arnota cea făcută de dînsul, căci așa a dorit până a fost în vieță.

Multă credință aveau strămoșii noștri în Dumneđeū și puternică le erà iubirea legii strămoșesci! Unde te întorcî în țera nóstră, găsesci mănăstiri și biserici. E adevărat, că unii le făceaū numai ca să fie ceva de pomenire pe urmele lor, dar aceștia erău cei puținî. Cei mai mulți le făceaū pentru mântuirea sufletului lor și al celor ce caută mântuirea. Și se întreceaū Domniî cu boeriî și cu Mitropolițiî să ridice biserici și să le înzestreze cu odóre și cu veștîminte și să le dăruiască moșii. Unii au făcut minuni de frumusețe, cum e Curtea de Argeș a lui Négoe Basarab, care n'are sémén de meșteșugit ce e lucrată, orî ca Treî-Ierarhi, biserică cu trei altare, a lui Vasile Lupu Vodă din Iași, clădită din piatră cu cîoplîturî, așa că tótă biserica și-se pare învelită în horbot de sus până jos.

Și precum erău vremile pe atunci, cu năvăliri de-ale vrăjmașilor pe neașteptate și cu răsboie fără contenire, cei-ce întemeiaū mă-

năstiri căutaă locuri adăpostite și ascunse prin văi mai greu de străbătut, ca să aibă scutire de năvălitori. Și de aceea ele nu erau numai locașuri sfinte, ci tot odată cetăți cu ziduri puternice, ca să ție dușmanii în loc până ce să pótă cei strimtorați să fugă prin păduri. Mai tóte mănăstirile din munți sunt așezate așa, că să veđi departe de la ele peste văi și să cunoscă cu multă vreme 'nainte primejdia ce sosese.

XIII.

Câte odóre vechi, câte lucruri de preț, câte cărți și hărtii doveditoare ale drepturilor nóstre, tóte ni s'aă păstrat numai prin mănăstiri. Orașele erau amenințate de mânia Turcilor și-a altor némuri. De câte ori n'aă ars Bucurescii și Iașii, de câte ori Craiova, iar orașele mici se prefăciaă ruină, nu numai pe vremea răsbóielor și a răsvrătirilor, dar și când Turcilor le da prin gând să aprindă țera ca să ne pedpséscă pentru vr-o vină pe care ne-o căutaă cu lumînarea. Și așa tot ce aveaă scump și de preț, ascundeam prin munți.

In munți și 'n mănăstiri ne am păstrat însă ce aveam noi mai scump, după numele nostru, libertatea. Iar când am fost aprópe de prăpastie, din munții Olteniei ne-a venit Mântuitorul care ne-a smuls din gura morții. Din Oltenia, pentru că într'acest colț de țéră n'a perit nicí odată sentimentul românesc, n'a perit îndrăsnéla de-a rădiea brațul și puterea de-a isbi.

Cine dintre Români n'a auđit de Domnul Tudor? Il cunosc mănăstirile Olteniei, că din ele a pornit Tudor cu poporul după el, ca să strige: «Grecii în țéara grecéscă, iar în România numai Români!» îl cunósce țéara întregă și némul nostru întreg, căci ne-a întors la zilele vechi când Românul să scia stăpân în țéara lui. Il cunosc Grecii, că le-a dat peste mână, și-l cunosc Turcii că i-a silit să-și mai pue poftete 'n cuiu!

Domnul de care v'am vorbit cu vr'o doué toí înainte, Mateiú Basarabul, Oltén după ném și după fire, se rădicase în potriva Grecilor carí ne cotropiaú pămîntul. A sărit cu Oltenii și-a scăpat țéara. Dar după mórtea lui n'a fost cine să mai ție pe Greci în fríu, și

rëul s'a făcut tot mai rău. Atâta putere aveau și aici și la Țarigrad, încât la urmă au pus mâna și pe scaunul țerii. Câți Greci de prin lume, toți veniau să cumpere dela Turci scaunul țerii noastre, și cine da mai mult orî se sculă mai de dimineță, acela ne eră Domn. El aducea cu el totă liota de nêmurî și-î punea în slujbe, și cu toții se împrăștiau de odată prin țeră să stórcă țera, să-și scótă baniî dați pe domnie și să și facă averi încât să ducă aurul cu carele, și tóte le făceaū pe repedélă și apucaū lumea de gât să le dea parale. Atâta le eră lor, căci nu trecea anul și venia alt Domn cu altă liotă după dînsul. Și a ținut acest lucru jalnic pentru noi mai mult de-o sută de anî. Ce le pása veneticilor, că peria țera! Ca să n'aibă de cine să se témă, ne-au stricat óstea, așa că pe atunci noi Românii n'aveam nici Domn, nici óste, nici țeră. Eră par'că perise nêmul românesc!

Așa erau vremile când Tudor a rădicat Olteniî. El n'a fost nici Domn, nici măcar viță de Domn, ci țeran din munții Gorjului. Scia puțină carte și adunà birurile pentru domnie. Umblase pe ici pe colea prin țeră, cunoscea

și pe țeranii și pe boerii, și i se amărise sufletul de câtă răutate vedeà dela Grecii și dela Domn. Resculând Olteniî, el și-a întărit mănăstirile ca să le aibă de adăpost la o vreme, și a plecat cu óstea de țeranii spre Bucurescî. Asupriții ómenii, carii îl vedeau ca pe un Mântuitor, l-au numit «Domn» al lor, și așa i-a și rămas numele, măcar el Domn în scaun n'a fost nici odată.

Domnul grec din Bucurescî a fugit, boerii grecii și asupritorii s'au ascuns pe unde au putut, când au prins de veste că vin Olteniî și cer capul Grecilor. Boerii români, strimtorăți și ei de Grecii ca și țeranii, au dat mâna cu Tudor și-au înscințat pe Turcii carii credeau că țera s'a resculat în potriua lor, că Româniî s'au săturat până în gât de mănăstirile Grecilor, că voiau să-i alunge din țera și să-și pue Domn român în scaun. Grecii încă de mai înainte își făcuseră óste pe pământul nostru și lucrau în taină să scuture jugul turcesc, însă nu de pe gâtul țerii noastre, ci de pe al țerii lor. Și așa óstea lor stă la Colentina, iar a lui Tudor cea românescă la Cotroceni lângă Bucurescî.

Tudor cu boeriî români stăpânia țera, da porunci și eră întru tóte ca un Vodă. Dar Grecii îl pândéu să-l omóre, căcî eî cređuseră că Tudor va da mâna cu eî în potriva Turcilor, iar Tudor le-a spus verde că jugul Grecilor e mai rău și mai ticălos decât al Turcilor, și de-aceea el vreà dintâi să scuture jugul cel mai greú. Turciî în vremea asta, auđind ce e prin România, au pornit óste peste Dunăre. De géba le-a spus Tudor, că el n'are nimic cu Turciî, numai cu Grecii carî stricaú țera, Turciî n'au vrut să 'nțelegă și credeaú că Tudor e înțeleș cu Grecii. Ca să le tae bănuiala, Tudor s'a tras cu óstea lui spre Piteșci. Acì însă l-au prins Grecii, fără de veste, și l-au dus legat în tabăra lor, unde l-au cîopârțit cu cuțitele și l-au aruncat în șanț. Și așa a perit Tudor, cum a perit și Mihaiú-Vitézul, ucis cu mișelie. Dar acum li s'au deschis Turcilor ochii și-au vedú, ca tocmai Grecii care prin Turci au ajuns la Domnia țerilor, tocmai eî au fost cei haini, iar biețiî Români le-au fost cu credință. De aceea și pentru asta, și pentru témă să nu se rěscóle Români iarăș, că vedeaú și Turciî că au

dreptale să se răscóle, Impărăția a dat Românilor voe să-și alégă iarăși ca 'n vremile vechi Domnii pâmîntenî, Români, și să-și ție óste românescă. Și și-au ales Româniî Domn după placul lor și-au scăpat de Greci cu totuluî tot, și apoi n'aũ trecut nicî cincî-decî de ani și s'aũ unit Moldova cu Muntenia sub un singur Domn, sub Cuza.

XIV.

Cetitorul a băgat de sémă, că scoborînd cu povestea nóstră de-alungul Oltuluî, ne-am oprit la Cozia și de acolo ne-am pornit cu vorba la Mircea-cel-Mare, la Mateiũ Basarabul și la Tudor. E așa de frumos să stai' vorbind despre ómeniî ceî mari ai némuluî, ómeniî carî aũ făptuit lucruri de uriaș și ne-aũ deschis drumurile spre mărire și libertate! Ceî mai mulți s'aũ luptat cu sabia, căcî așa erau vremurile și între atâția dușmanî răi și lacomî n'ajungeaî la nimic cu dreptatea și cu bună învoire. Mulți s'aũ străduit cu așezarea legilor și cu întocmirea dinăuntru a țerii, cu tîlcuirea sfintelor cărți ale scripturei, cu înălțarea de

biserici și de școli, cu rădicarea buneii stării a țării — care după cum i-a fost firea și vremea întru care a stat.

Dar pentru toți, mai pe sus de toate, erà legea creștinăscă. Noi, dintre câte nămurii le avem împrejur, noi am fost cei dintâii încreștinați și simburile creștinismului erà printre noi încă de la începutul-începutului, de când ne-a adus Traian pe locurile acestea. Ungurii și Rușii și Sîrbi și Bulgarii și Leșii, ei toți sînt copii pe lângă noi, când ne veii căutà vârsta și anii de când suntem de legea lui Christos.

Iată, scoborând cu gândurile acestea de la Cozia și trecând pe lângă atâtea mănăstiri de pe lângă Olt, pe lângă Ostrovul cel întemeiat de soția lui Négoe-Basarab, de Dómna Despina care și-a vîndut inelele din degete și cerceii din urechi, ca să aibă bărbatu-său cu ce isprăvi mănăstirea cea minunată de la Argeș, trecând pe lângă Cetățuia cea de pe virful unui dél și pe lângă Fedeleșoiul de dincolo de Olt, ajungem la Rîmnicul-Vilcii. Gândurile ce le-aveam, venind de la Cozia, mi se sporesc mai cu putere acum în suflet.

Mândrule Rîmnic al Vilcii, orașul episco-

pesc al Țării-Românesce, cuibul dintru care s'au împrăștiat puii peste totă țera ! La Rîmnic am avut noi cel dintâiu Mitropolit al Țării-Românesce întregi, iar în Oltenia, la Severin, pe cel dintâiu Episcop al Românilor de care se face pomenire în cărți.

Vechiule Rîmnic al Vîlciî ! Tu erai oraș mare pe vremea lui Traian și ai celor dintâiu strămoși ai noștri, tu apărași trecătórea Oltului și luași vamă de la cei ce treceaș cu mărfuri munții. Nu sînt nici două orașe așa de vechi ca tine pe 'ntreg pămîntul locuit de Români, și dacă și sunt, n'au avut Țilele mării tale !

Pentru îndepărtarea vécurilor și pentru lipsa de carte scrisă de pe acele vremuri, noi nu scim astăđi pe unde au avut Români Episcopi înainte de descălicarea Munteniei și a Moldovei. Atăta scim că la Făgăraș, pe vremea lui Negru-Vodă, era un Episcop, care a rămas acolo și n'a scoborît la Argeș. Iar pe vremea scoborîrii lui Negru-Vodă, Oltenii din Țera Basarabilor aveaș un Mitropolit al lor în cetatea Severinului. Și după cum se vede, Oltenii nu aveaș de ieri de alaltă-ieri Mitropolit,

ci de vremi uitate, și tot el stăpânià și pe Episcopul din Țéra Făgărașului.

Iar după ce a venit Negru-Vodă de a întemeiat stăpânire dincóce de Olt, și după ce Basarabiî aũ venit și și-aũ împreunat țéra cu a lui Negru-Vodă și-aũ făcut o stăpânire mare, scaunul Mitropoliei din cetatea Severinului s'a mutat la Rîmnicul-Vilcei. Iar mutarea s'a făcut și pentru apropierea de scaunul țérii, care a fost dintâiũ la Câmpu-Lung vr'o câți-va ani, apoi la Argeș iarăși scurtă vreme, și 'n urmă la Țirgoviște, și și pentru neliniștea ce-o aveau Mitropoliții la Severin, căci îi strîmtoraũ Ungurii care cuceriseră acest oraș.

De aceea Mitropolitul din Rîmnic se numea al Severinului, sau al «noului Severin» cum se numesc episcopii din Rîmnic până astă-đi.

Și așa, Rîmnicul a fost scaunul Mitropoliei țérii mai bine de o sută de ani, a văđut pe Mircea cel-Mare, care a și făcut o biserică în Rîmnic «Maica Domnului, a văđut și pe Mihaiũ Vitézul care a făcut și el o biserică S-ta Paraschiva. Și iată pe cei doi viteji Domni ai Munteniei, pe Mircea și Mihaiũ, făcând biserici într'acelaș loc. Scaunul a trecut apoi la

Mateiŭ Basarabul.

Argeș, în urmă la Tîrgoviște, și apoi la București. La Argeș a rămas atunci scaun de episcop, la Rîmnic însă nu.

Dar apoi un Vodă Radu, numit cel mare pentru căte a făcut întru cele bisericesci, vedînd că o țeră așa de mare e numai cu un Mitropolit și cu un episcop, a împărțit ast-fel țera — acu sunt patru sute de ani — și pe lângă episcopia de Argeș a mai făcut două: una la Rîmnic unde a mai fost, și la alta Buzău. Și așa a rămas până pe vremea lui Cuza, care a făcut a patra episcopie în Muntenia, la Galați.

Neam de la neam învață, precum pasărea de la pasăre învață să cânte, și multe am învățat și noi de la alte nămurî, dar și acestea au avut ce să învețe de la noi. Strămoșii noștrii parte s'au încreștinat dintru cele dintăiu vremi ale lor, parte au adus cu ei creștinismul din Roma și mulți pôte or fi vedut pe apostolul Pavel în viță, or fi vedut pe Petru murind pe cruce. Și pe când vecinii noștrii de astă-đi cu toții au venit păgâni de pe unde au venit și păgâni au trăit de-avalma pe lângă noi, fie 'n răsboi fie pe pace, sute de ani, pe atunci noi eram vechi în obiceiurile legii

creştinescî şi aveam întocmiri ale bisericii, aveam episcopi şi mănăstiri. Şi putem să fim mândri de asta, mândri cât om trăi, că vecinii noştri, mai tineri în legea lui Christos, au învăţat de la noi şi obiceiuri şi legi şi întocmirile bisericeşti, şi când se laudă cu creştinismul lor, le putem spune vorba din bătrâni: pe unde culegeţi voi surcele, noi am tăiat lemne!

XV.

Dar i-am învăţat noi pe cei din jurul nostru şi alte lucruri! I-am învăţat minte, că nu mulţimea câştigă orîşi-când răsbóiele, ci le câştigă şi cei slabi când se bat pentru libertatea lor, o câştigă şi cei puţinî când apără legea şi ţera.

I-a învăţat minte pe Turci Basarabul Mircea la Rovine, când cu o mână de oşteni a înspăimîntat pe cel mai vitez dintre câţi Împeraţi au avut Turcii. I-a învăţat minte Ştefan-cel-Mare din Moldova, când i-a potopit la Racova şi înfundându-i pe toţi într'o mocirlă, a ucis atâţia Turci, de se pustiuise óstea Sultanului, şi-a prins atâtea stéguri încât a avut

ce trimete la toți craii și Impărații creștinătății ca dar. Și la Valea Albă, cu toate că l'aù împins Turcii, atâta mulțime de Turci a tăiat, încât adunând ósele lor, a rădicat un munte din ele, pe mijlocul șesului.

I-a învățat minte Mihaiu Vitezul la Călugăreni, că, măcar un Român avea să se lupte cu zece Turci, a intrat între ei cu toporul în mână el însuși și-a îngrămădit pe Turci în balta Nėjlovului și i-a pustiit. Și cu atâta iuțime i-a isbit, încât în învălmășag nici mămarele oștii lor, Sinan, care cârmuiă două sute de mii de ómenii, n'a avut vreme să scape și-a căzut în baltă, de și-a rupt dinții, și l'aù scos de barbă din noroiu.

I-a învățat minte Vlad Țepeș, căruia cerându-i Turcii birul și 500 de copii, ca să-i turcescă, le-a răspuns că birul îl are gata, dar copii n'are de dat. Și când aù venit Turcii cu óste, Vlad a fost așa de îndrăsneț că s'a îmbrăcat turcesce cu vr'o câți-va de-ai săi și-a intrat nóptea în tabăra Turcilor și a năzuit până la cortul Sultanului, să-l ucidă. Dar a greșit cortul și-a ucis pe-un vizir, și-apoi în gróznicul învălmășag ce s'a iscat, a lovit pe

Turci cu óstea ce și-o ținea ascunsă, încât Turcii atunci nóptea aũ alergat spre Dunăre, iar Tepeș îi goniã din urmă, și pe mulți i-a tăiat, pe mulți i-a împins în Dunăre și i-a strivit pe toți câți n'aũ sărit de spaimă în rîu mai înainte de-a-ĩ ajunge el.

I-a învățat minte Ion Voda din Moldova numit cel Cumplit, care n'a vrut să mărăscã birul după cum cereã Turcii și chemând boeri și popor la Curte, le-a ȃis așa: «Mie 'mĩ-e ușor să plătesc birul ce-l cer Turcii, dar vė e greũ vouė, că nu eũ îl daũ, ci voi!» Ce frumoșe vorbe din gura unui Domn care își iubiã poporul! Și s'a împotrivit Ion-Vodã Turcilor cu óste și așa de voinicesce le-a ținut pieptul, în cãt Turcii de necaz după ce l'aũ prins prin vîndarea unui boer ticãlos, l'aũ legat de coȃile a douė cãmile și l'aũ rupt în douė.

Dar i-a învățat minte pentru vecii-vecilor, Carol-Vodã, în ȃilele nóstre, la Grivița și la Plevna.

Așã pe Turci.

Dar și pe acei creștini, cari ne-aũ fost dușmani, i-am învățat noi minte cãte-odatã, cum să

se pórte cu alți creștini și cum să-și astîmpere prea marea fudulie față cu cei mai mici. V'am povestit într'alt loc cum a venit odată craiul Robert al Ungurilor «cu tótă puterea lui» cum dice cronica de-atunci, să ne ia Oltenia și să scótă de barbă pe Alexandru Vodă din vizuina lui, și cum Alexandru a apucat pe Ungurii la Pasma în Gorj și i-a bătut așa de rău, încât aū murit ca muscele Ungurii și însuși fălosul rege abià a scăpat cu fuga îmbrăcat în haine de slugă.

Pe Ungurii i a mai învățat minte Ștefan-cel-Mare, cum scià el să facă. Pe atunci stăpânià peste Ungurii craiul Mateiū, Român de némul lui, căci după părinți erà Corbea din Oltenia, și-și schimbàse numele pe latinie de-și diceà Corvinul.

Acesta a fost cel mai vitéz și mai vestit dintre câți crai aū avut Ungurii și măcar că el și-a uitat vița lui cea românescă și și-a făcut nume urît printre noi, ne este totuși de laudă, în ciuda Ungurilor, că a lor cel mai vestit craiū a fost Român de viță și Oltean după părinți. Și-a venit vremea să se măsóre odată acești două vulturi, Mateiū al

Ungurilor și Ștefan al Moldovei, mai ales că Mateiū o luase de sus și ținea că Ștefan îi este numai un fel de slujitor, pus de el de Mateiū, peste țera Moldovei. Iar în Ștefan crăpă inima de ciudă de atâta fudulie a Ungurului și-l dojeniă. Iar când Mateiū, încrețut, a venit cu oște mare să răpue pe Ștefan, l-a lăsat Moldovenul să-î intre în' țeră mai adinc și într'o nópte l-a isbit în orașul Baia, i-a aprins orașul în cap și i-à sfărâmat oștea cea mare, și însuși Ștefan a tras cu săgéta în Mateiū, pe când fugea Ungurul desculț cum a sărit din pat. Și s'a ales cu bătaia și cu rușinea Mateiū și cu săgéta lui Ștefan în spate căci patru anī a purtat-o în carne, în cât nu putea să șadă, și nimeni nu i-a putut-o scóte până n'a ieșit de sine-și.

Tot așa a scurtat Ștefan și trufia Leșilor, căci și aceștia țineaū tot ca Mateiū, că Moldova e țera lor și Ștefan slujitor al Leșilor. Iar odată când Ștefan erà strîmtorat de Turci și a mers la regele Polon, să-l róge de ajutor, acesta și-a bătut joc de Ștefan, din fudulia lui cea multă. Căci, fiind în tabără, pe când Ștefan, singur cu regele în cort, îl ruga și-î

spunea, la atâta l'a adus regele cu nevoirea, că Ștefan nescind ce mai face a îngenunchiat în fața lui, rugându-l. Atunci toate ațele cortului s'au deslegat, pânza cortului a căzut — căci asta era potrivită așa de fudulul rege — și întreaga tabăra a vădut pe Ștefan în genunchi. A tăcut atunci Ștefan, dar i se umpluse inima de mânie, de atâta faptă de mișel și de așa lucru copilăresc al Léhului. Și n'a mai așteptat ajutor și a plecat. Iar când după aceea craiul Albert a venit cu totă puterea ôstei sale, asupra lui Ștefan, ca să arete lumii că într'adevăr Léhul e stăpân al Moldovei, Ștefan i-a spus să nu s'apropie, căci are să-l facă de rîsul lumii și să-i dea o bătae ca să n'o uite Leșii cât or trăi. Albert s'a apropiat, iar Ștefan l'a bătut cu negrăită cumplire în codrii Cosminului și a prins ôste multă, prinți și generali și vestiți boeri leșesci și rude de-ale craiului. Și ca să-și răsbune sufletul, i-a desbrăcat pe toți aceștia și i-a pus în locul boilor, la pluguri, bătându-i cu biciul și a arat un șes întreg cu ei, apoi a semănat ghindă, dintru care a eșit pădurea cea vestită numită Dumbrava-Roșie, căci a fost udată cu sângele celor

maî de frunte Leși. Și într'adevăr, de risul lumii a rămas fudulia Craiului, iar minte o țin și astăzi Poloniî acéstă rușine și bătaie, căci de atunci e o vorbă printre Leși, că Moldova e cimitirul Polonilor.

XVI.

Fericită ești tu, Oltenie, țeră a Basarabilor, între toate țerile locuite de Români! În pământul tău a căzut din stejarul Romei cea mai sănătoasă ghindă și din acesta a ieșit stejarul Basarabilor care și-a întins ramurile cu încetul peste întréga Țeră Românescă. Dintre câți Ducî și Voevođi Români s'aũ svîrcolit de-alungul vremilor și în mijlocul popórelor năvălitóre, să întemeieze o domnie statornică și să caute cuib adăpostit din care să se împărăștie vulturii, nici unul n'a avut norocul vostru, Basarabilor! V'a urđit Dumneđeũ așa, v'a dat locul cel mai apărat și puterea de-a răsbi, ca să fiți păstoriî turmei românesce, iar numele vostru și țera vóstră osia pe lângă care s'a învîrtit — și să dea Dumneđeũ să se învîrtescă de-apururi, — întreg némul românesc.

În puternica cetate a Severinului, cea făcută de la 'ntâia descălecătore a némului, pe apa Dunării și 'n munții Oltului, acolo v'a fost vatra. Nu cunoșcem mai în adâncul vremii nici faptele vóstre, nici numele vostru, căci n'avem scrisóre de pe atunci. Dar vedem urmele puterii vóstre și ale sufletului vostru românesc, care neștirbit l'ați avut din véc. Ați stăpânit cu numele de Bani, țera dintre munți, Dunăre și Olt, și v'io numeați Banat al Severinului. Iar după ce Ungurii v'aú strimtorat venind din sus pe Dunăre, ați lăsat Severinul și v'ați mutat scaunul la Strehaia.

Ađi nu se cunoșce nimic din vechea vóstră capitală de la Strehaia, de cât cetățuia, care acum e biserică, dar după tóte ale ei se vede că a fost loc de apărare, căci și astăzi te miri de zidurile tari ce-o împrejmuesc, în care sunt făcute anumite ferestruí pentru arcul și flinta dinăuntru. Trei Domni de mai târziu, toți trei Basarabi și cei mai aprinși spre războaie, aú înorit cetatea vóstră, Mircea Cel Mare și Mihaí Vitézul aú voit s'o aibă tot cetate cum a fost, iar Mateiú Basarabul a făcut-o biserică.

De pe vremea domniei de la Strehaia ne-aũ mai rãmas alte douã cetãti ale vãstre, Gura Motrului, de unde veđi departe pe cele trei vãi mai de cãpetenie ale Olteniei, pe a Jiului, pe a Motrului și pe a Jiortului. Pe urmele cetãtii a fãcut mai târđiũ Mateiũ Basarabul bisericã. Iar altã cetate vi-a fost Topolnița, cea înconjuratã de trei pãrți de vãi adãnci, la un loc înfundat, cale de vre-o trei cãsuri de la Severin.

Iar cãnd și la Strehaia vi s'a pãrut locul pré la margine, cãci Romãniĩ voștrii se întinserã și peste Olt, v'ați mutat scaunul Domniei la Craiova, pe apa Jiului.

Baniĩ Craiovei, saũ aĩ țerii Severinului, aũ împreunat țera lor cu a lui Negru-Vodã și-aũ pus temelia domniei muntenesce. Și aũ domnit neîntrerupt familia Basarabilor în scaunul țerii patru sute șese-đeci și patru de ani, cãnd urmãnd fiul pe tatã, cãnd sãrind Domnia la vr'un nepot ori la alt-cine-vã tot din nẽmul lor, pãnã la Constantin Brãncovẽnul cu care s'aũ stins Basarabiĩ, cãci și el și bãeții lui, patru cãți aveã, aũ fost uciși de Turci și jupuiți de vii. Iar cu Basarabiĩ de odatã s'a stins și

mărirea țării, s'aũ stins obiceiurile strămoșesci și domnia pămîntenă iar scaunul a încăput pe mâna Grecilor trimeși de Turci să «gospodărescă» țera.

Stema veche a țării Severinului erà un leũ; a lui Negru-Vodă erà un șoim ori un vultur. Și pentru vechimea lor strămoșescă s'aũ păstrat aceste semne în stema României noastre de astăzi, adăogându-se și vechiul semn al Moldovei care erà un cap de boũ cu luna și cu stelele între córne.

Banii Craiovei aũ rămas stăpâni în țera lor și după ce s'aũ unit cu domnia întemeiată de Negru-Vodă. Cât aũ domnit Basarabiĩ în Muntenia, banul Craiovei erà singur judecător dincolo de Olt, căpitan al oștii câtă o aveà, și-și cârmuià țera de sine-și, dar erà ascultător Voevodului. El erà cel dintâi dregător al Țării-Românesci, cel mai mare boer în divan și mâna dréptă a lui Vodă. Dar după ce s'aũ stins Basarabiĩ și Domnia țerii a ajuns pe mâna Grecilor, banatul Craiovei a fost alipit cu totului-tot de Muntenia și s'a șters numele de Banat. Iar Banilor li s'aũ luat drepturile ce le aveã din strămoși și așa ei scăpătând din

Domn în Domn, în urmă li s'a stins și dre-gătoria și numele.

Mihaiū-Vitézul, înainte de-a fi Domn al țării, a fost ban în Craiova. De el ȃice cântecul «Auzit-ați de-un Oltén, de-un Oltén de-un Craiovean ce nu-î pasă de Sultan?» Dacă nu ne-ar fi dat Oltenia nimic alta pe lume, decât pe singur Mihaiū-Vitézul, ea tot ne-ar rămâneà cuib sfînt dintru care ne-a eșit vitézul cel cu șépte suflete, acel Mihaï ce sare pe șépte caï de strigă Sultanul vaï!

XVII.

De la Rîmnicul-Vîlceï, Oltul își mai astimpără cursul, căci s'apropie de șesuri. In cotitul sêu drum trece pe lângă câte-và schituri, lasă la drépta vestitul sat al Rîurenilor, care odată, pe vremea moșilor noștri, vedeà adunându-se pe colnicele lui pe la sêrbătórea Sfînta Maria-mică, țêranî de pe apele Jiurilor, până de pe sub munții Hațegului, și de pe la Severin și de pe lângă Dunăre, și de dincolo de Olt, de pe apele Argeșului și ale Dîmboviței. Ce amestec de lume și de porturi! Călugării de pe la tóte

mănăstirile și de dincolo și de dincóce de Olt, s'adunau să-și cumpere pentru anul întreg cêră pentru lumînări, unt-de-lemnul și tóte de câte aveau trebuință. Țăraniî veniau să-și cumpere unelte de lucru, boeriî și locuitoriî de prin orașe cele trebuincioșe lor. Veniau negustoriî de departe, de peste granițele țerii, din Ungaria cu boî și cu cai, din Ardeal cu fierărie, de la Brașov cu lipscănie, Turci până de pe la Țarigrad soseau cu mărfuri de băcănie, iar de peste Prut din Rusia soseau cu cojóce și cu blănării. Din Austria și Germania veniau negustoriî cu pânzărie și mărfuri de modă mai ales pentru cocóne.

Acum Oltul trece printre bogatele podgorii de prin prejurul Drăgășanilor și udă pólele délurilor, cari încă din adâncimea vremilor erau vestite în tot cuprinsul țerii și departe peste granițele ei pentru bunătatea vinului.

Și iarăș mănăstiri de-a drépta și de-a stânga lui. Iar pe apă chiot și mișcare de plute câte vin aduse de apele Oltului și ale Lotrului, din munți.

Și-ășa printre mănăstiri și vii Oltul alunecă la vale și ajunge pe șes. Trece pe lângă Sla-

tina, vechiul oraş aşezat acolo de Mircea-cel-Mare, şi se isbesce cu mânie nebună de stâlpiî celui dintâiu pod pe care-l întâlneşte în drum de când a intrat în Țera-Românescă. Riū obicînit să vadă numai oşti trecînd pe malurile lui, deprins s'audă tot sgomot de arme şi să vie de-apururi mînios, «mare şi tulburat şi cu sânge-amestecat» cum ȃice cîntecul, Oltul n'a putut suferi pod peste el nici-odată. De când se pomenesce din vorba bătrînilor şi din scrisul cărţii, nici noi Româniî nici neamurile străine câte aū vînturat ȃera noastră, n'am avut pod statornic peste Olt, până 'n ȃilele noastre. Strămoşiî nostruî, Romanii, aū avut pod peste Olt de din jos de Râmnicul-Vâlceî, pentru trecerea oştilor, dar numai din scrisore scim că l'aū avut, căci urme nu se mai vîd.

Acum vr'o cincî-ȃeci de ani, noi am făcut cel dintâiu pod stătător peste Olt, la Slatina. Dar l-a rupt apa, după scurtă vreme. Apoi pe vremea lui Cuza-Vodă am făcut al doilea pod, cu mult mai trainic, de fer, dar şi pe acesta l-a rupt Oltul. Cel de-al treilea însă

făcut mai de curând, prin puterea lui și minunatele-i așezări, a biruit mânia Oltului.

Multă apărare ne-a făcut Oltul cel neiubitor de poduri! Némurile păgâne au luat de-alungul și de-alatul Moldova și Muntenia venind de spre Răsărit, dar la Olt s'au oprit, căci prea le-a fost cu greutate să-l trecă. Și așa a rămas scutit cuibul Basarabilor. Uneori au măcăutat ele vaduri ca să-l trecă, și până în ziua de astăzi ne mărturisesce numele Vadul Cumanilor pe unde au trecut acești păgâni numiți Cumanii și veniți de prin părțile Moldovei unde-și aveau stăpânirea pe locurile șese.

Acum Oltul trece pe lângă satul Brancovenii unde s'a născut Matei-Vodă Basarabul, și murmură pe sub ruinele ce-au mai rămas din falnicul palat al Brancovenilor cari au dat țerii pe cel din urmă Domn. pămîntean, înainte de apucarea scaunului de către Greci, pe Constantin-Vodă cel jupuit de viū în Țarigrad. Pivnițele acestui palat erau așa de largi în câte puteai învîrți prin ele cu carul cu patru boi, dar ați n'au rămas din toate decât zidurile umede ale cetății, înălțându-se posomorite pe un vîrf de deal. Oltul își domolesce alergă-

«Dominul» Tudor.

tura pe aici și par'că rămâne pe gânduri, privind la ruine. Câte n'a vădut el, de când taie Carpații, câte cetăți ridicate nu le-a vădut ruinându-se până 'n pământ! El a vădut popóre născându-se, și murind apoi, pe malurile lui, de mult pe când nimeni nu se gândia să scrie cele ce se petrec în lume, a vădut potop de némuri pe aici, din apa lui aũ bẽut Daciĩ cei rãsboinicĩ și se bucurã și el vẽdẽndu-le puterea lor. Și a vẽdut venind grozavele oști ale Romei, și atunci s'a înfiorat și el de spaimã, aũdind sgomotul cetãtilor ce se prãbușiau, gemetele unui neam ce peria și încãerarea cea fãrã sfirșit ce erã. Cãt sânge nu i-a înroșit apa lui, și cãtã povarã de morți a trebuit el sã ducã peste munți în Dunãre și în mare!

Iatã-l însã acum tresãrind de-o datã. A vẽdut satul Fãrcaș și și-a adus aminte de Mihaiũ-Vitezul, de omul cel ce avuse o fire așã de potrivită cu a Oltului! De aci din Fãrcaș se nãscuse popa Stoica, vestitul popã de care cãntã poporul cã «lasã tóca netocatã, plécã în rãsboiũ sã se batã». Multã Turcime a trimes în Iad popa Stoica, și i-a rẽmas numele de poveste, cãci a ajuns unul dintre cei mãi

viteji căpitani ai lui Mihaiu, și câte bătăi a purtat nici pe una n'a pierdut-o.

XVIII.

Iar unde se varsă Oltul în Dunăre, de-a dreapta e Islazul, de-a stânga Turnu-Măgurele. Alte două locuri, ale căror nume vor fi pomenite prin cărțile noastre de-apururi.

După cum din Oltenia s'a rădicat steagul mântuirii noastre de domnia Grecilor, când Tudor-Vodă a plecat cu pandurii lui să cêră Domni Români și pămîntenî, tot așa stégul mântuirii noastre din ghiarele Rușilor tot din Oltenia fu rădicat. Ce vremuri aũ mai trecut peste noi! După ce ne-am scăpat de némurile cele trecătoare și ne-am întemeiat și noi țeri, n'am mai avut răgaz de vecinii cei statornicî. Atunci îndată, după descălicare, ne-aũ copleșit Ungurii cu trufașa pornire, să le fim supuși, căci din țera lor am ieșit. Și pe lângă ei și Leșii! Iar după ce i-am bătut și i-am alungat din țera, ca să scie că nu e a lor, ne-aũ cutropit Turcii. Nu vina noastră, ci oboséla ne a plecat capul; nu mai avém suflet în gură

și putere în brațe să ne batem fără contenire și cu Turci, și cu Unguri, și cu Secuși, și cu Leși, și cu Tătari, și cu Cazaci, tot neamuri tari, cari căutați să ne mai învrăjbescă și pe noi de noi, pe Munteni cu Moldoveni. E de mirare cum un popor ca noi, așezat între atâția vecini neastimparați și răi, gata să ne facă războiul de toate părțile, nu numai că n'a perit, dar s'a întărit par'că tot așa ca fierul de bătăile ciocanului. De Cazaci nu se mai aude nimic, de Tătari nici atâta, par'că i-a înghițit pământul, Leșii și-au pierdut țera și domnia și-au ajuns pe mâini străine. Turcii nu mai au nici o putere și-au căzut ca să nu să mai rădăce. Iată-ți dușmanii noștri de vécuri, cei tari odată, așternuți pământului, iar noi bătăuții de sorțe rădicați de-asupra lor!

Și așa, căduți sub puterea Turcilor, am ajuns zilele când ei ne trimeteau după placul lor Domni greci, și ne-am pomenit de-odată că țera noastră e a Grecilor, ale lor moșiile, ale lor dregătoriile, ale lor toate. Dar s'a rădicat Tudor, Olténul, și ne-a scăpat de Greci și iarăș am avut Domni pămîntenți.

Dar din mâna Grecilor, am ajuns pe-a Ru-

șilor, cari aũ avut și-o să aibă cât vor trăi pofta nesățioasă de a înghiți și de a perde némul românesc. Și ne-aũ făcut Rușii legi asupritóre și ne-aũ închis școlile românesci — căci ziceaũ ei că «mojiculuĩ nu-ĩ trebuie carte» — și s'aũ trudit să ne facă România țéră muscălescă. Și iarăși s'aũ rădicat Româniĩ, la 1848 ca să-și scuture jugul muscălesc.

Acolo la Islaz, pe marginea Dunării, s'a ridicat stégul revoluțiunii. Acolo s'aũ adunat Româniĩ ca să jure pe cruce și pe Evanghelie, că nu vor stăpânire în țara lor așa cum o vreaũ Rușii. O mână de óste, care s'a tot sporit cu țéraniĩ de prin satele pe unde treceà, a plecat de la Islaz spre Bucurescĩ. În urmă revoluțiunea a isbucnit în tótă țéra. Binele ce ne-a sosit dintru acestea, a fost că ne-am scăpat și de Ruși, dar mai ales ca după vre o câte-và anĩ am avut puterea să ne unim țérile și din Moldova și Muntenia să facem un singur scaun, o singură stăpânire, și ca Domn am ales noi, după voirea și unirea nóstră, pe Cuza-Vodă. În vremile măriiĩ nóstre pe Domn il alegeà țéra, dar noi uitaserăm acest lucrude mult,

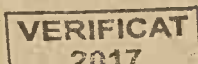
căci Turcii nu ne-aũ dat voe atãta amar de ani sã ne alegem noi stãpãnul.

Dupã ce ne-am scãpat de Ruși, cum ne-am scãpat și de cei-lalți dușmanți pe rind am rãmas numai cu Turcii. Dar le-aũ venit și lor rindul în scurtã vreme, căci n'aũ trecut nici douã-șeci de ani de la Unire, când Oltenia nãstrã pe lângã Dunãre se umplũ de oști și tunurile nãstre fulgerãnd duceaũ flacãrã și perire dincolo de riũ în cetãțuile turcescã! La Calafat a cãđut cea dintiũ ghiuleã turcescã, trimisã din Vidin, ca sã ne vestescã rãsboiul. Cel din urmã rãsboiũ dintre atãtea sute cãte le-am purtat cu Turcii ca sã eșim de sub stãpãnirea lor! Iar oștile nãstre, ingrãmãdite în Oltenia, și-aũ fãcut pod plutitor și cu Carol Vodã în frunte aũ trecut Dunãrea la Turci acasã, ca sã-i batem în culcușul lor. Podul ne-a fost la Turnu-Mãgurele în fața Nicopolului turcesc. Pe acolo ni l'a ursit Dumneșeũ, de vécuri, pentru cã Mircea cel Mare pe la Nicopolã a trecut Dunãrea pe ghేశã și a bãtut pe Turci pe câmpiile Bulgare; iar Mihaiũ Vitézul tot pe ghiațã și tot pe la Nicopolã a alergat ca o vijelie, cutreerãnd țera sultanului

și ducând spaima și foc până sub porțile cetății împărătesci a Odriului. Pe la Nicopolî aũ trecut și vitejii lui Carol-Vodă, dar cu altfel de sabie și cu alte gânduri. Iar la Plevna am pus capăt stăpânirii turcesci asupra noastră, am rupt lanțul care ne ținea legați de șese sute de ani. Câți domni viteji ai noștri nu și-aũ pus capul, ca să ne scótă din robie și cât sânge românesc n'a curs pentru libertatea ce ni-am smuls-o noi din redutele Plevnei!

Turnu-Măgurele a fost cetate, mai până pe vremea părinților noștri. Ea sta încă de pe timpul strămoșilor noștri, de pe vremea Romanilor, și apăra gura Oltului și Oltenia întregă despre Dunăre. Nesfârșite lupte am purtat noi cu Turcii pentru cetatea Turnului. Iarăș o potrivire a sorții, că noi dela Turnu am pornit cel din urmă răsboiũ cu Sultani, precum cel dintâiũ răsboiũ ce l'am purtat a fost pentru el. Când s'aũ apropiat de noi Turcii, pe vremea venirii lor, aũ năzuit spre Turnu iar Mircea cel Mare cu toată vitejia lui n'a putut să-l mântue. Și a rămas al lor, până pe vremea lui Vlad-Vodă Țepeș, vitezul cel fără de spaimă. Acest Domn a

bătut cumplit pe Turci și le-a luat Turnu. Dar după mórtea lui Țepeș, Turcii iarăși ne-au cucerit Turnu. Mihaï-Vitezul însă, din nou l'a smuls din mâna lor, dar Turcii după mórtea lui Mihaï iarăși ni l-au luat. In timpurile din urmă a încăput iarăși în mâna nóstră, și de-acum n'o să mai pue Turcii mâna pe el cât o fi Prutul și pămîntul!

STEAUA

(ESTRAS DIN STATUTE).

Societatea *Steaua* are de scop a lucra pentru întinderea învățaturii în popor, prin tipărirea și răspândirea de scrieri și publicații morale, patriotice și de folos practic, și pentru împiedecarea, prin toate mijlocele legiuite, a răspândirii de scrieri și publicații imorale, sau cu tendințe contrarii statului și ideii naționale române.

Cotisația este de cel puțin *doi lei* pe an, iar pentru învățători, preoți rurali și săteni, de cel puțin *un leu* pe an. Fie-care membru este îndatorat ca, în cel d'întâiu an după primirea sa, să facă a se primi în Societate cel puțin alți doi membri noui.

Cererile de înscriere, însoțite de cotisația pe un an, se pot adresa d-lui *Petru Gârboviceanu*, strada Sf. Ecaterina, Bucuresci.

Administrația Bibliotecii Societății

„STEAUA“

la Institutul de Arte Grafice „CAROL GÖBL“ Sr I. St. Rasid

Bucuresci, Strada Dómneci, 16.

Medalie de aur
din Paris

Institutul de Arte Grafice

Carol Göbl

S-sor ION ST. RASIDESCU

Bucuresci, 16, Strada Dómnai 16

*Efectuiază tot felul de lucrări
relative la*

Artele Grafice

Fabrică de registre și cartonage

Prejuri moderate

Nº 1.

BIBLIOTECA SOCIETĂȚII

"STEUA"

1931
DIN ȚERA BASARABILOR

DE
G. COȘBUC.

Inst de Arte Grafice (AROL GÖBL' S^{oon}). St. Rasidexa-Bucuresti

Pretul 15 bani.